

DIPLOMOVÁ PRÁCE

2014

Bc. Lenka Šabacká

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Teologická fakulta

Katedra etiky, psychologie a charitativní práce

Diplomová práce

**NÁHRADNÍ RODINNÁ PÉČE - ETICKÝ POHLED NA VOLBU
ŽIVOTA**

Vedoucí práce: Mgr. Martina Pavelková

Autor práce: Bc. Lenka Šabacká

Studijní obor: Etika v sociální práci

Forma studia: Kombinovaná

Ročník: Druhý

2014

Prohlášení:

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě (v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných Teologickou fakultou) elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejich internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

15. 03. 2014

podpis studenta

Poděkování:

„Děkuji vedoucí diplomové práce Mgr. Martině Pavelkové za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce.“

Obsah

Úvod.....	7
1 Náhradní rodinná péče	10
1.1 Svěření dítěte do péče jiné fyzické osoby.....	13
1.2 Poručenství.....	14
1.3 Pěstounská péče	15
1.3.1 Motivace k přijetí dítěte do pěstounské péče.....	18
1.3.2 Syndrom vyhoření.....	20
1.3.3 Finanční pomoc pro pěstouny	22
1.4 Osvojení.....	24
1.4.1 Motivy vedoucí k osvojení dítěte.....	26
1.4.2 Finanční pomoc pro osvojitele.....	27
2 Vliv vlastní a náhradní rodiny na vývoj dětské osobnosti.....	28
3 Náhradní rodinná péče a legislativa.....	31
3.1 Legislativa týkající se ochrany dětí	31
3.2 Novinky v náhradní rodinné péči dle nového Občanského zákoníku	33
4 Noví rodiče	35
4.1 Příprava k přijetí dítěte do rodiny	35
4.2 Kazuistika A	37
4.3 Kazuistika B.....	38
4.4 Spisová dokumentace žadatele	39

4.5 Posouzení žadatele	40
5 Přijetí dítěte.....	42
5.1 Adaptace dítěte	42
5.2 Adaptace rodičů	45
5.3 Jak to vidí děti.....	46
5.4 Jak to vidí noví rodiče.....	49
6 Úskalí náhradní rodinné péče	51
7 Statistické údaje	54
8 Etický pohled na volbu života	56
8.1 Etika a morálka	56
8.2 Etické principy	58
8.2.1 Princip lidské důstojnosti.....	58
8.2.2 Princip správně formovaného svědomí.....	60
8.2.3 Princip autonomie	61
8.3 Vybrané etické otázky náhradní rodinné péče	64
8.4 Etická dilemata	66
9 Odborná pomoc pro pěstouny a osvojitele	70
10 Případová studie.....	72
Závěr	76
Seznam použitých zdrojů.....	79
Seznam příloh	86

Příloha č. I.....	87
Příloha č. II	93
Abstrakt.....	94
Abstract.....	95

„Šťastný je ten, kdo našel štěstí v rodině.“

Lev Nikolajevič Tolstoj

Úvod

Tématem mé diplomové práce je „Náhradní rodinná péče – etický pohled na volbu života“. Pojem náhradní rodinná péče je následně užíván v každé kapitole této práce. Pro ujasnění uvedu jeho odbornou definici. „Náhradní rodinná péče (dále jen NRP) je forma péče o děti, kdy je dítě vychováváno “náhradními” rodiči v prostředí, které se nejvíce podobá životu v přirozené rodině.“¹

Práci pak podrobněji zaměřuji na dva druhy náhradní rodinné péče: pěstounskou péči a adopci. Při výběru tématu diplomové práce mi bylo jasné, že se bude týkat dětí. V rámci studia na teologické fakultě jsem se každou svou praxí snažila směřovat právě na tuto rizikovou skupinu. Děti se stávají rizikovou skupinou zejména z toho důvodu, že jsou velmi snadno ovlivnitelní, zranitelní, především však zneužitelní. Dítě snadno důvěřuje ostatním, nezná nástrahy okolního světa. Lehce podlehne. Dětská duše se neumí bránit sama, proto je potřeba se na ochraně dětí podílet v co největší míře.

S problematikou náhradní rodinné péče jsem se ve své praxi setkala vícekrát. Je mnoho věcí, o kterých nezasvěcení lidé nemají ani tušení. Praxe mi ukázala, že má myšlenka, kterou jsem sdílela ve své bakalářské práci, je správná. V bakalářské práci na téma „Etický pohled na interrupci a její legalizaci“ jsem se snažila pochopit situaci, kdy se žena rozhodne upřít šanci na život, tzn. zvolit možnost interrupcí. Když jsem

---

¹ ADOFCE.COM. *Základní pojmy* [online]. [Cit. dne 05. 03. 2014], [posl. aktualizace 2013]. Dostupné na <http://www.adopce.com/informace/zakladni-pojmy/>

se však na praxi setkávala s žadateli o dítě, bylo mi jasné, že životy, které vyhasínají při interrupcích, by tito lidé zcela jistě naplnili. Proto jsem se v názvu diplomové práce rozhodla vyjádřit, že náhradní rodinná péče může být pro někoho novým, mnohdy zachráněným, životem. Pokud se matka totiž rozhodne zvolit místo potratu možnost, že dá dítě například k adopci, rozhoduje se pro volbu života místo volby smrti. To jen stručně k pochopení názvu mé práce. Blíže o náhradní rodinné péči jako volbě života pojednám v etické části mé práce.

Pro nás, kteří máme láskyplný domov, jsou některé věci samozřejmostí. Nepřemýšlíme nad nimi, nepřipouštíme si, jak by nám bez nich bylo. Během našich všedních dní ani nepomyslíme, že jsou lidé, kteří by chtěli své životy naplnit dětmi. Ale z určitých důvodů to nelze. V dnešní době, která je charakterizovaná vyspělou technikou, však stoupá nepříznivých jevů, působících na naše zdraví. Tato skutečnost má pak za následek, že jsou lidé neplodní a i přesto, že mají vše, na co si vzpomenou, miminko mít nemohou. Tito lidé se pak obrací na střediska náhradní rodinné péče a doufají, že ženy, které se z jakéhokoli důvodu rozhodnou odmítnout své dítě, budou přemýšlet nad budoucností a nad možnostmi, že i když ony dítě nechťejí, jiní mu však mohou zajistit láskyplný život. Otázka náhradní rodinné péče se samozřejmě netýká jen těch, kteří nemohou mít vlastní děti. Často tuto možnost volí i tací, kteří mají svých vlastních dětí dokonce několik. Cítí, že jejich široká rodina může někomu pomoci, a tak se rozhodnou zapojit do své rodiny i dítě, které lásku vlastní rodiny nepocítilo.

Dalšími, kteří náhradní rodinné péče také využívají, bývají mnohdy lidé ve středním věku, kteří pocíťují syndrom prázdného hnízda. Syndrom prázdného hnízda lze charakterizovat takto: „vzniká u rodičů, zejména u matek po odchodu dospělých dětí z rodiny a projevuje se např. pocity osamocení, úzkosti, strachu ze separace, z odcizení dětí, z přemíry volného času a prázdného prostoru v bytě.“²

Vlastní děti tedy sice mají, ale ty už jsou starší a začínají zakládat třeba i vlastní rodiny. Z tohoto důvodu, aby zaplnili pocit samoty a potřebu dávat, umožní nějakému

---

² Slovník cizích slov. *Syndrom prázdného hnízda* [online]. [Cit. dne 02. 01. 2014], [vloženo 2005-2006]. Dostupné na <http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/syndrom-prazdneho-hnizda>

dítěti poznat, co je to rodina. Možná to zní celkem logicky a jednoduše. Celý proces, při kterém k náhradní rodinné péči dochází, je však mnohem složitější a nestačí jen chtít. Nejedná se o otázku několika dní. Ve své práci se budu také snažit vysvětlit rozdíl mezi základními typy náhradní rodinné péče. Stručně se vyslovím k pojmu poručníctví, svěřeni dítěte do péče jiné osoby a samostatnou kapitolu věnuji samotným tématům osvojení a pěstounské péče. Zmíním i legislativu, o kterou se celý proces v České republice opírá. Jelikož jsme spolu s rokem 2014 přijali i novelu Občanského zákoníku, poohlédnu se za změnami v náhradní rodinné péči, které s sebou tato novela přináší. Budu se také snažit zachytit proces, kterým musí potencionální rodiče procházet, pokud se rozhodnou pro náhradní rodinnou péči. Díky zmiňované praxi jsem totiž zaznamenala několik skutečností, které mě v této oblasti opravdu překvapily. V neposlední řadě zmíním fakt, že i přes veškerá zmiňovaná pozitiva má náhradní rodinná péče svá úskalí. Další kapitolu ve své práci budu věnovat etickým otázkám, které nutně vyvstávají s problematikou náhradní rodinné péče. Pokusím se vysvětlit význam pojmu etiky a nastíním jednotlivé etické principy, které v oblasti náhradní rodinné péče nacházejí své uplatnění. Jde o princip lidské důstojnosti, dobře formovaného svědomí a autonomie. Uvedu některá etická dilemata. Čtenář v této práci také nalezne dvě stručné kazuistiky, s jejichž pomocí se alespoň pokusím odstranit předsudky, ohledně procesu náhradní rodinné péče. Mám tím na mysli především obavy, že handicapovaní lidé, či lidé, kteří mají vlastní děti, jsou ohroženi neúspěchem mnohem více, než ostatní žadatelé o dítě. Pomocí statistických údajů se pokusím přiblížit těžko uvěřitelný počet dětí čekajících na rodinu a stejně překvapivý počet potencionálních rodičů. Na závěr své práce jsem se rozhodla uvést případovou studii, která čtenáři usnadní orientaci v procesu náhradní rodinné péče. Jako přílohu práce uvádím dva texty, které dokreslují námi pojednávanou problematiku: Desatero náhradní rodinné péče a Náhradní rodinná péče od A do Z.

1 Náhradní rodinná péče

Výchova dětí a následná péče o jejich příznivý vývoj je především právem a povinností obou rodičů. Ne všichni rodiče se však chtějí nebo mohou o své děti starat. „V situacích, kdy děti nemohou z nejrůznějších důvodů vyrůstat ve vlastní rodině, je třeba hledat optimální formu náhradní výchovy, která je také obsahem činnosti orgánů sociálně-právní ochrany dětí.“³ Definic, vyjadřujících pojem náhradní rodinná péče, je opravdu mnoho. Nejvýstižnější mi však přijde tato: „Náhradní rodinná péče je forma péče o dítě, které je vychováváno jinými osobami než rodiči v prostředí, které se nejvíce podobá životu v přirozené rodině. Náhradní rodinná péče má podle zákona o rodině i podle mezinárodních úmluv přednost před ústavní výchovou.“⁴ Lze ji také charakterizovat jako formu péče o dítě, které je vychováváno jinými než biologickými rodiči v takovém prostředí, které se nejvíce podobá životu v přirozené rodině.⁵

Děti dokážou dělat spoustu věcí sami, ale samozřejmě potřebují někoho, kdo by se o ně postaral. Děti potřebují domov, mít kde spát, potřebují výživu, něco na sebe, hračky na hraní. Děti také potřebují někoho, kdo je vezme například k zubaři, kdo jim připraví koupel, postará se o ně během noci a zajistí jim školní docházku. V neposlední řadě pak potřebují někoho, kdo je bude milovat, nebude jim ubližovat či je zneužívat.⁶

---

³ MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *Náhradní rodinná péče: Formy náhradní rodinné péče* [online]. [Cit dne 22. 11. 2013], [posl. aktualizace dne 21. 02. 2013]. Dostupné na <http://www.mpsv.cz/cs/14501>

⁴ STŘEDISKO NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE. *Základní informace o náhradní rodinné péči* [CD-Rom]. [Cit. dne 05. 12. 2013]. Praha: SIRIUS, 2011. ISBN 978-80-87455-01-2.

⁵ Srov. STŘEDISKO NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE. *Základní informace o osvojení* [CD-ROM]. [Cit. dne 05. 12. 2013]. Praha: SIRIUS, 2011. ISBN 978-80-87455-02-9.

⁶ Srov. KIDS HEALTH. *Fosterfamilies* [online]. [Cit. dne 03. 01. 2014]. Dostupné na http://kidshealth.org/kid/feeling/home_family/foster_families.html

Pojem náhradní rodinné péče už slyšel každý z nás. Málokdo však ví, co vše v sobě tento pojem skrývá. Největším omylem, kterého se dopouštíme, je záměna pojmů adopce, osvojení a pěstounská péče. Jak to tedy je? Je to jedno a to samé? Pojem osvojení a adopce je skutečně to samé. Jedná se o synonyma. S pojmem pěstounská péče je však zaměnit nejde. Nesmíme zapomínat, že o dítě může pečovat také jeho příbuzný. Nemusí se jednat jen o cizí osoby. V pojmu náhradní rodinná péče je tedy obsaženo:

- svěřeni dítěte do péče jiné fyzické osoby než rodiče
- poručenství, pokud poručník o dítě osobně pečuje
- pěstounská péče
- osvojení⁷

Ráda bych také vyvrátila domněnku, že v dětských domovech čekají jen hodné, zdravé modrooké děti, kterým zemřeli rodiče. Níže uvedená tabulka procentuelně ukazuje, z jakých důvodů se děti ocitají mimo vlastní rodinu nejčastěji.

Tab. č. 1

Důvod	Výskyt v procentech
Nedostatečná péče o dítě	66
Finanční situace rodiny	10
Rodiče nezvládají problémové chování dítěte	7
Sociální důvody	5
Alkohol v rodině	5
Týrání	4
Rodiče ve výkonu trestu odnětí svobody	3

⁷ Srov. STŘEDISKO NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE. *Základní informace o náhradní rodinné péči* [CD-Rom]. [Cit. dne 05. 12. 2013].

Z těchto údajů lze vyvodit závěr, že výsledná situace, tedy že největší vliv na umístění dětí v dětských domovech mají samotní rodiče, kteří vědomě činí kroky, kterými znemožňují dítěti vyrůstat ve vlastní rodině je v současné době více než alarmující. Za viníky lze považovat nejen jednotlivce, ale v neposlední době i stát, jehož sociální podpora není zcela vyhovující.⁸ Tím mám na mysli především skutečnost, že v naší republice to vypadá asi takto: Pokud se žena během těhotenství rozhodne například z finančních důvodů odmítnout své dítě, jsou ji ihned k dispozici adopční podklady. Proč se v tuto chvíli stát nesnaží toto rozhodnutí změnit například tím, že ženě v její tíživé situaci zajistí například některé finanční prostředky, které ji pomohou vychovat její vlastní dítě? V dnešní době má například velmi malé procento žen, které jsou na výchovu dítěte sami, možnost dosáhnout sociální podpory, konkrétně přídatků na děti.

„Přídavek na dítě je základní, dlouhodobou dávkou, poskytovanou rodinám s dětmi, která jim pomáhá krýt náklady, spojené s výchovou a výživou nezaopatřených dětí. Nárok na přídavek na dítě má nezaopatřené dítě, které žije v rodině, jejíž rozhodný příjem je nižší než **2,4násobek částky životního minima rodiny**. Pro nárok na dávku se posuzuje příjem za předchozí kalendářní rok, za příjem se považuje i rodičovský příspěvek.“⁹ V současné době je však výše životního minima 3 410 Kč. Jakmile jejich příjem činí o trochu více, než je výše zmíněno, nárok na tuto sociální podporu zaniká. Ti, kteří na tento přídavek dosáhnou, si však o moc nepolepší, viz tabulka níže.¹⁰

Tab. č. 2

Věk nezaopatřeného dítěte v rodině	Výše přídavku na dítě v Kč/měsíc
do 6 let	500

⁸ Srov. PRÁVO NA DĚTSTVÍ. *Analýzy – Vývoj dětí v náhradní rodinné péči* [online]. [Cit. dne 21. 01. 2014]. Dostupné na <http://www.pravonadestvi.cz/dokumenty/analyzy/?startPagingPosition=12>

⁹ PORTÁL MPSV. *Přídavek na děti* [online]. [Cit. dne 12. 02. 2014], [posl. akt. 2009]. Dostupné na https://portal.mpsv.cz/soc/ssp/obcane/prid_na_dite

¹⁰ Tamtéž

6 – 15 let	610
15 – 26 let	700

Dále bych zmínila například porodné. Jeho současná změna je jen další přítěží pro těhotné ženy. V současnosti mají na porodné nárok jen prvorodičky a požadavky jsou téměř totožné, jako u přídatků na děti. Jednorázová částka porodného dnes činí 13 000 Kč.¹¹ V dnešní době, kdy se stále zdražuje, platy se snižují, se stát staví zády i k těm, kteří jsou pak nuceni obětovat část sebe, tedy své děti, aby jim zajistili lepší život v jiných rodinách.

Nyní se pokusím objasnit jednotlivé pojmy náhradní rodinné péče. Patří sem svěření dítěte do péče jiné fyzické osoby než rodiče, poručnictví, pěstounská péče a osvojení. Nejprve objasním první dva zmiňované pojmy. Zbývajícím pojmům jsem se pak rozhodla věnovat vlastní kapitole, jelikož jsou v souvislosti s náhradní rodinnou péčí mnohem častěji skloňovány.

1.1 Svěření dítěte do péče jiné fyzické osoby

Tato forma náhradní rodinné péče má však jednu základní podmínku. Rodičům dítěte musí být stanovena vyživovací povinnost. Pokud není tato podmínka splněna, tato forma nemůže být uplatněna. O této formě může soud rozhodnout, pokud to vyžaduje zájem dítěte a pokud s tím jiná fyzická osoba souhlasí. Jiná fyzická osoba bývá v nejčastějším případě příbuzný dítěte. „Tato osoba se tím zavazuje k tomu, že dítěti zajistí řádnou výchovu. Pokud soud rozhodne, že dítě bude svěřeno do výchovy jiné fyzické osoby, než jsou rodiče, vždy vymezí rozsah jejich práv a povinností k dítěti. Zejména se jedná o právo a povinnost zajistit péči o osobu dítěte a zastupovat dítě

---

¹¹ Srov. SOCIÁLNÍ DÁVKY. *Sociální dávky – porodné 2014* [online].[Cit. dne 12. 02. 2014], [posl. akt. 2014]. Dostupné na <http://socialni-davky-2013.eu/socialni-davky-porodne-2013/>

v běžných záležitostech. Žádoucí je rovněž vymežit právo osoby, do jejíž výchovy je dítě svěřováno, přijímat pro dítě výživné od rodičů, hospodařit s výživným a v případě neplacení výživného právo vymáhat výživné po rodičích. V případě svěření dítěte do výchovy jiné fyzické osoby než rodiče trvá i nadále vyživovací povinnost rodičů k dítěti, přičemž rodiče by měli platit výživné právě k rukám fyzické osoby, které soud svěřil dítě do výchovy. Není-li soudem rozhodnuto jinak, zůstává rodičům zachována také rodičovská zodpovědnost k dítěti a rodiče jsou nadále zákonnými zástupci dítěte.¹²

1.2 Poručenství

Do této formy náhradní rodinné péče se většinou svěřují ti, kteří například vzhledem ke zdravotnímu stavu či vyššímu věku nemají šanci uspět ve formě osvojení ani přesto, že jsou právně volní. Předpokladem poručenství je stejně jako u osvojení právně volné dítě. To v praxi vypadá tak, že rodiče nenesou za dítě žádnou rodičovskou zodpovědnost. Základním rozdílem je však skutečnost, že poručník nemá vůči dítěti, které je mu svěřené do péče, vyživovací povinnost a může si zažádat o stejné dávky, jako pěstoun. Poručník je zároveň zákonným zástupcem dítěte. Poručnictví je tedy soudem ustanoveno, pokud rodiče:

- zemřeli,
- byli zbaveni rodičovské zodpovědnosti,
- výkon jejich rodičovské zodpovědnosti byl pozastaven,
- nemají způsobilost k právním úkonům v plném rozsahu.

Poručníkem soud ve většině případech označí toho, koho doporučili sami rodiče. Pokud rodiče nikoho neoznačili, určí soud poručníkem někoho z příbuzných či osobu rodině

---

¹² Srov. Tamtéž

blízkou. Pokud nemůže být označena ani tato fyzická osoba, je poručníkem orgán sociálně právní ochrany dětí.¹³

„Poručník odpovídá soudu za řádné plnění funkce poručníka a podléhá jeho pravidelnému doзору.“¹⁴

Poručenství končí ve chvíli, kdy s ním poručník přestává souhlasit, nebo ve chvíli, kdy tak rozhodne soud, neboť poručník neplní své povinnosti.¹⁵

Následujícím alternativám náhradní rodinné péče bych ráda věnovala samostatné kapitoly.

1.3 Pěstounská péče

Pěstounská péče je často zaměňována s jiným typem náhradní rodinné péče – a sice osvojením neboli adopcí. Často lidé netuší, jaký je mezi těmito pojmy obsahový rozdíl.

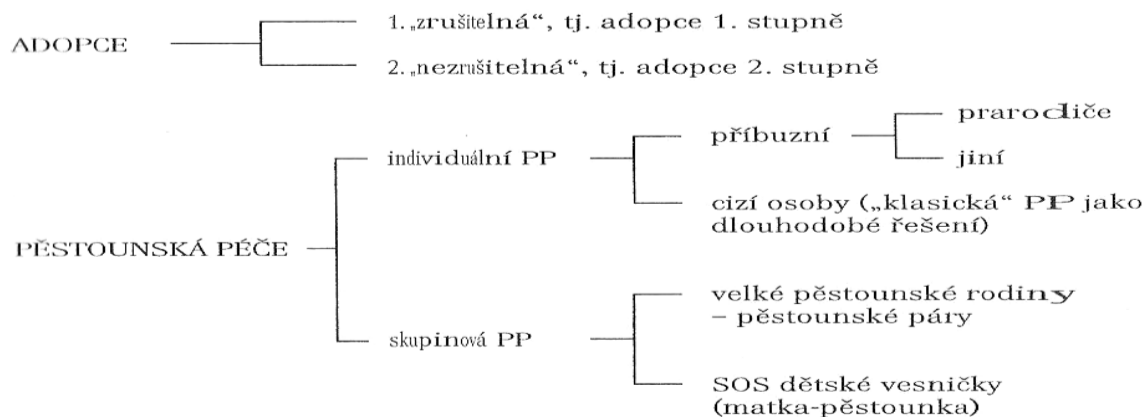
V této a následující kapitole se tedy pokusím oba pojmy vymezit a popsat rozdíly mezi nimi.

---

¹³ Srov. PORUČENSKÁ PÉČE. *Poručenská péče: Kdo může být poručíkem* [online]. [Cit. dne 22. 11. 2013]. Dostupné na http://www.fod.cz/stranky/adopce/nrp/por_pece.htm

¹⁴ MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *Náhradní rodinná péče: Poručenství* [online]. [Cit. dne 22. 11. 2013], [posl. aktualizace dne 21. 02. 2013]. Dostupné na <http://www.mpsv.cz/cs/14501>

¹⁵ Srov. PORUČENSKÁ PÉČE. *Poručenská péče: Zrušení poručnictví* [online]. [Cit. dne 02. 12. 2013]. Dostupné na http://www.fod.cz/stranky/adopce/nrp/por_pece.htm

Výše uvedená tabulka ilustruje základní rozdíly mezi adopcí (osvojením) a pěstounskou péčí.¹⁶

Pěstounskou péčí lze definovat například jako pobyt v kontrolovaném prostředí mimo biologickou rodinu.¹⁷ Pěstounská péče je dle mého názoru nejznámější forma náhradní rodinné péče. „Jedná se o státem garantovanou formu náhradní rodinné péče, která zajišťuje dostatečné hmotné zabezpečení dítěte i přiměřenou odměnu těm, kteří se ho ujali. Dítě může být svěřeno do pěstounské péče fyzické osobě, nebo do společné pěstounské péče manželů. Je-li dítě s ohledem na svůj věk a rozumovou vyspělost samo schopno vyjádřit svůj názor, je třeba před svěřením do pěstounské péče vzít na jeho názor zřetel.“¹⁸ Dítě je místo v ústavu umístěné a hlavně vychovávané v rodině. Má však své vlastní biologické rodiče. Ti mají spolu s dalšími příbuznými i nadále možnost dítě vidat a při vyhovující sociální situaci mohou dokonce požádat o vrácení dítěte do vlastní péče.

¹⁶ MATĚJČEK, Z. a kol. *Náhradní rodinná péče*, str. 32. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-304-8.

¹⁷ Srov. KOOLS, S. M. *Adolescent Identity Development in Foster Care* [online]. [Cit. dne 10. 12. 2013], [posl. aktualizace 2013]. Dostupné na <http://www.questia.com/library/journal/1P3-13331568/adolescent-identity-development-in-foster-care>

¹⁸ ADOPCE.COM. *Pěstounská péče*, [online.] [Cit. dne 24. 11. 2013].

Pěstoun je s touto skutečností vždy obeznámen a při kontaktech dítěte s biologickou rodinou by dítěti měl být oporou. Nejprve se nechává na pěstounech a rodičích, aby si upravili pravidla styku. Pokud to nelze, zasahuje soud, který vždy upřednostňuje, aby nebyla narušována výchova a pěstouni se mohli dítěti plně věnovat. V krajních situacích může soud styk zakázat. Pěstoun disponuje zejména právem výchovy. Může však dítě zastupovat v běžných věcech, jako je například návštěva lékaře či jednání se školou. U ostatních záležitostí je potřeba souhlas rodičů. Pokud s rodiči nelze komunikovat, obrací se pěstouni na soud. Ten vždy daný požadavek zváží a vydá rozhodnutí.

Pěstounská péče je navržena dětem, které nemohou být z jakéhokoliv důvodu osvojeni. Nejčastěji je to z důvodu vyššího věku, zdravotního stavu či odlišného etnika a spadají sem také sourozenci.¹⁹ Pěstounská péče je jedinečná a obohacující zkušenost, kterou může prožít téměř každý dospělý člověk. Je to mimořádná šance pro ty, kteří mají chuť dát životu dítěte nějaký jiný rozměr, změnit jeho pohled na život jako rodič nebo jednotlivec.²⁰ „Do pěstounské péče jsou také umísťované děti, o něž se rodiče zajímají, ale nemají dlouhodobě podmínky pro jejich výchovu.“²¹ Pěstouni nemají rodičovská práva a také nemají vůči dítěti vyživovací povinnost. To vše zůstává na bedrech rodičů.

„Pěstounská péče se zpravidla dělí na dva typy:

- individuální v rodině
- skupinová v SOS vesničkách a podobných zařízeních.

---

¹⁹ Srov. NECKÁŘ, P. *Adopce a pěstounská péče*. Statutární město Hradec Králové, 2009, s. 1-5.

²⁰ Srov. WIKIHOW. *How to become a fosterparent* [online]. [Cit. dne 03. 01. 2014]. Dostupné na <http://www.wikihow.com/Become-a-Foster-Parent>

²¹ ZEZULOVÁ, D. *Pěstounská péče a adopce*. Praha: Portál, 2012, s. 16.

Zákon také uvádí pěstounskou péči na přechodnou dobu. Ta je však v praxi velmi ojedinělá.²²

Pěstounská péče vzniká vždy soudním rozhodnutím. Končí buď zletilostí nebo na základě rozhodnutí soudu. Soud může také rozhodnout, aby bylo dítě navraceno do biologické rodiny.²³ Být pěstounem je emociálně velmi náročné, zvláště pak ve chvíli, kdy je vhodný čas, aby se dítě navrátilo zpět do jeho rodiny a přijalo tam již trvalý domov. Pěstounská péče dostává lidi do svízelné situace, kde je od nich vyžadováno okamžité milování umístěného dítěte a zároveň schopnost okamžitého opuštění, propuštění dítěte do jeho rodiny. Tyto chvíle jsou pro pěstouny zvláště obtížné a ne každý tyto situace psychicky zvládne. Zde je však potřeba nezapomenout na skutečnost, že život těchto dětí postupoval dál i ve chvíli, kdy byly umístěny v pěstounské rodině. Nyní mají tedy díky pěstounům nové zkušenosti a pěstouni měli možnost ovlivnit je i jejich životy.²⁴

1.3.1 Motivace k přijetí dítěte do pěstounské péče

Tou nejzákladnější motivací je dle mého názoru **touha po dítěti**. Někteří lidé se pokoušejí několik let o početí dítěte. Bezúspěšně. Tito lidé se tedy rozhodnou, že si osvojí miminko. Jenže! Tím, že se několik let snažili o miminko vlastní, došli do věku, který je pro osvojení dítěte považován za vysoký. Další překážkou může být skutečnost, že na právně volné dítě, většinového etnika a nízkého věku, se může čekat bohužel i řadu let. Právě tyto lidé zvolí druhou možnost. Pěstounskou péči. Zájemců o pěstounskou péči je znatelně méně, kdežto dětí je více. Žadatelé o pěstounskou péči se však musí smířit s tím, že děti, určené pro pěstounskou péči, nejsou právně volné. To jednoduše znamená, že spolu s dítětem musí rodina přijmout skutečnost, že v jeho životě a ve věcech rozhodování stále figuruje biologická rodina dítěte. Je zde tedy

---

²² ZEZULOVÁ, D. *Pěstounská péče a adopce*, s. 17-18.

²³ Srov. NECKÁŘ, P. *Adopce a pěstounská péče*, s. 2-4.

²⁴ Srov. ADOPTION.COM. *FosterParenting*[online]. [Cit. dne 25. 12. 2013]. Dostupné na <http://www.fosterparenting.com/>

reálná možnost, že rodina bude dítě kontaktovat či opačně a je zde i reálná možnost znovunavázání vztahu s biologickou rodinou.

Jako další motivaci bych ráda zmínila to, že lidé chtějí mnohdy **zúročit své vychovatelské dovednosti**.

Jak jsem již zmínila na začátku své práce, do této skupiny bych zařadila lidi, trpící tzv. syndromem prázdného hnízda. Jsou to lidé, kteří své vlastní dítě mají. Třeba i více. Děti jsou však dospělé, samostatné a začínají žít svým vlastním životem. Ale co rodiče, kteří se najednou cítí osamoceni, nemají komu předávat stále nové a nové zkušenosti? Rozhodnou se pro pěstounskou péči. Pomohou zároveň sobě i dítěti, které nemá možnost vyrůstat ve své vlastní rodině. Poskytnou mu bezpečí a výchovu a zároveň se ho budou snažit zařadit do společnosti, tak jako se jim to povedlo s dětmi vlastními. Zde je důležité mít v podvědomí, že dítě, které přijmou do pěstounské péče, může být do určité míry ovlivněno svou biologickou rodinou, lépe řečeno minulostí, kterou s rodinou prožilo. Chci tím zejména podotknout, že nyní budou rodiče muset řešit třeba i věci, které doposud neřešili, zažijí situace, které nezažili. Je zde opravdu důležité počítat s tím, že každý člověk je jedinečný. Nelze se tedy řídit striktně tím, čím jsme se řídili při výchově vlastních dětí. To co na ně platilo, to co měli rádi, nové dítě může přivést k nejistotě, ke strachu. S tímto by měli lidé, kteří se pro pěstounskou péči rozhodnou, počítat. Nelze tedy říct, že lidé, kteří už mají své vlastní děti, to budou mít lehčí, neboť už vědí, jak na to. Jak vychovávat. Opak může být pravdou. Mnohdy mají tyto rodiče spoustu práce s tím, aby se oprostili od jejich osvědčených tipů výchovy a naučili se naslouchat novému členovi rodiny, který si toho doposud moc dobrého nezažil.

Někdo se pro pěstounskou péči může rozhodnout i pro to, že ho **inspiroval příběh někoho v okolí**. Možná sousedí, možná někdo v rodině má zkušenost s pěstounstvím. Když pak člověk vidí, jak se děti na pěstouny dokážou upnout, jak se jim svěrují či jim dávají pusy na dobrou noc, může to leckoho inspirovat k tomu, že i on by mohl nějakému dítěti nabídnout pocit jistoty, bezpečí či jen blízkého kamaráda.

Nyní uvedu motiv, který je mnohdy součástí všech dalších motivů, vedoucích k pěstounské péči. Je to **touha pomoci**. Zde asi není třeba podrobnějšího výkladu. Jde o touhu pomoci dítěti, které z důvodů, za které absolutně nenesou žádnou zodpovědnost, nemůže vyrůstat ve vlastní rodině. Nezažívá věci, které jsme zažili například mi. Když je mu nejhůř, jde za „tetou“. Snad každému je ale jasné, že náruč milující maminky nic nenahradí. Pomoci někomu je krásná věc. Není však vůbec jednoduchá. Obzvláště v tomto případě, kdy se jedná o dětskou zraněnou duši.²⁵

Motivy, které vedou k tomu, že se člověk pro pěstounskou péči rozhodne je potřeba zvážit a náležitě rozebrat. Tím, že se někomu rozhodneme pomoci, můžeme mnohdy i nechtěně ublížit.

1.3.2 Syndrom vyhoření

U pěstounské péče se také velmi často setkáváme s pojmem syndrom vyhoření. S tímto pojmem se setkáváme v různých souvislostech. Jedná se o stále častěji hrozící riziko některých profesí a často hrozí v pomáhajících profesích. Další ohroženou skupinou jsou právě již zmiňovaní pěstouni. Pěstounská péče především naplňuje, ale také vyčerpává. Je tedy důležité, aby tuto skutečnost brali pěstouni v potaz.²⁶

„Syndrom vyhoření je stav extrémního vyčerpání, silného poklesu výkonnosti a různých psychosomatických obtíží. Obvyklé je, že se člověk příliš angažuje, což se střídá se stále delšími obdobími vyčerpanosti. Člověk stále méně snese, objevují se výkyvy nálad, není schopen skutečného odpočinku, snižuje se imunita. Únava může mnohdy přejít v chronickou a vést k naprosté ztrátě sil, k nezájmu o cokoli, k pocitu, že nic nemá smysl. Jako některé z příčin syndromu vyhoření se uvádějí mimo jiné konflikty rolí, přílišná očekávání, vztahové konflikty, příliš vysoká odpovědnost či dlouhodobý stres.“²⁷

---

²⁵ Srov. STŘEDISKO NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE. *Základní informace o pěstounské péči a poručnictví* [CD-ROM]. [Cit. dne 07. 12. 2013]. Praha: SIRIUS, 2011.

²⁶ Srov. ZEZULOVÁ, D. *Pěstounská péče a adopce*, s. 127.

²⁷ ZEZULOVÁ, D. *Pěstounská péče a adopce*, s. 127.

Fáze syndromu vyhoření:

- fáze, předfáze: Dotyčný pracuje co nejlépe, snaží se, objevuje se však pocit, že jeho práce není dostatečně ohodnocena
- fáze: Člověk začíná mít pocit, že nic nestíhá a že jeho práce už nemá žádný smysl
- fáze: Tato fáze přináší některé symptomy neurózy, například úzkost, doprovázené pocitem, že musí stále něco dělat, přičemž výsledek je poměrně chaotický
- fáze: V této fázi člověka opouští pocit, že musí něco dělat, dostavuje se pocit opačný, že nemusí dělat nic. Fáze je charakteristická pocitem únavy, zklamáním a vyčerpáním. Přidružuje se ztráta veškerých zájmů. Do špatné nálady se člověk dostává pouhou přítomností ostatních.

V poslední fázi syndromu vyhoření lze zaznamenat i poruchy spánku, časté deprese, poruchy vnímání či soustředěnosti. Tato fáze bývá mnohdy řešena únikem k psychoaktivní látkám (alkohol, drogy...). Stav, ve kterém se člověk trpící syndromem vyhoření vyskytuje, snižuje jeho sebedůvěru a narušuje mu interpersonální vztahy. Člověk je nyní zaměřen na přežívání ve stereotypu, snaží se pouze přežít a nemít žádné problémy. Převažují negativní pocity a mohou se objevit i somatické poruchy.

Pěstouni si mnohdy neuvědomují, že právě oni jsou rizikovou skupinou. Často mohou mít nereálné požadavky ke své osobě, neuskutečnitelná očekávání od dětí. Mnohdy není průběh pěstounské péče dle jejich představ a mohou se vyskytnout potíže. Někdy nestačí jen jeden pokus k jejich vyřešení. Když se pak problém stále opakuje, pěstoun se začne cítit jako neschopný, má pocit, že to nezvládne a kvalitní zázemí pro syndrom vyhoření je na světě.

Existuje však několik cest, jak syndromu vyhoření předcházet. Prioritní je však uvědomění si, že i nás se tento syndrom týká. Toto uvědomění si nám pak umožní účinnou prevenci. Každý by měl v první řadě vědět, co jej nabíjí, uklidňuje, jednoduše řečeno, každý z nás si musí zvolit svůj zdroj energie. Každý z nás jsme jiní, proto neexistuje univerzální zdroj, díky kterému se dokáže každý z nás odreagovat.

Pro někoho je to hudba, sport, procházka či kniha, jiní se naplňují energií během hry s dětmi, relaxací, jógou, schůzkou s přáteli. Je skutečně důležité, udělat si na tyto činnosti čas. Je totiž velmi důležité umět se zastavit a svou práci, respektive svůj život, umět zhodnotit pohledem zvenčí. Nebojme se také odložit některé věci na později. V neposlední řadě je také důležité umět vyjádřit své pocity, touhy a emoci. Nejen vůči sobě, ale i vůči přijatým dětem. Někdy stačí opravdu málo, aby se vše vyřešilo. Ze začátku také určitě postačí, když člověk změní přístup ke svému životu a začne se učit mít rád. Mít rád sám sebe i lidi kolem nás.²⁸

1.3.3 Finanční pomoc pro pěstouny

Jak jsem již zmiňovala výše, jedním ze základních rozdílů mezi adoptí a pěstounskou péčí je právě financování. U adopce je vše na nové rodině, která přijímá dítě za své se vším všudy. U pěstounů se však můžeme setkat s několika druhy finanční pomoci. V roce 2013 jsou to tyto dávky pěstounské péče:

- a) příspěvek na úhradu potřeb dítěte

„Výše příspěvku na úhradu potřeb zdravého dítěte činí za kalendářní měsíc:

- 4 500 Kč pro dítě ve věku do 6 let,
- 5 550 Kč pro dítě ve věku od 6 do 12 let,
- 6 350 Kč pro dítě ve věku od 12 do 18 let,
- 6 600 Kč pro dítě ve věku od 18 do 26 let

Jde-li o dítě, které je podle zákona o sociálních službách osobou závislou na pomoci jiné fyzické osoby, činí příspěvek na úhradu potřeb dítěte.²⁹

---

²⁸ Srov. Tamtéž.

²⁹ MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *Dávky pěstounské péče* [online]. [Cit. dne 20. 12. 2013], [aktualizace 2013]. Dostupné na http://www.mpsv.cz/files/clanky/14866/davky_2013.pdf

Dítě ve věku	Dítě ve stupni závislosti I (lehká závislost) Kč	Dítě ve stupni závislosti II (středně těžká závislost) Kč	Dítě ve stupni závislosti III (těžká závislost) Kč	Dítě ve stupni závislosti IV (úplná závislost) Kč
Do 6 let	4 650	5 550	5 900	6 400
6 – 12 let	5 650	6 800	7 250	7 850
12 – 18 let	6 450	7 800	8 300	8 700
18 – 26 let	6 750	8 100	8 600	9 000

b) příspěvek při ukončení pěstounské péče

Nárok na příspěvek při ukončení pěstounské péče má fyzická osoba, která byla ke dni dosažení zletilosti v pěstounské péči, a to ke dni zániku nároku této osoby na příspěvek na úhradu potřeb dítěte. Výše jednorázového příspěvku činí 25 000 Kč.

c) odměna pěstouna

Výše odměny pěstouna činí za kalendářní měsíc:

- 8 000 Kč, je-li pečováno o jedno dítě,
- 12 000 Kč, je-li pečováno o 2 děti,
- 20 000 Kč,
- je-li pečováno alespoň o 3 děti,
- je-li pečováno alespoň o 1 dítě, které je osobou závislou na pomoci jiné fyzické osoby ve stupni II (středně těžká závislost) nebo ve stupni III (těžká závislost) nebo ve stupni IV (úplná závislost),
- jde-li o osobu v evidenci, a to i v případě, že nepečuje o žádné dítě, nebo

- 24 000 Kč, pečuje-li pěstoun alespoň o 1 dítě, které mu bylo svěřeno na přechodnou dobu, a toto dítě je osobou závislou na pomoci jiné fyzické osoby ve stupni II (středně těžká závislost) nebo ve stupni III (těžká závislost) nebo ve stupni IV (úplná závislost).

Za každé další dítě svěřené do péče osoby pečující se odměna pěstouna zvyšuje vždy o 4 000 Kč.

d) příspěvek při převzetí dítěte

Nárok na příspěvek při převzetí dítěte má **osoba pečující**, která převzala dítě do pěstounské péče.

Výše příspěvku při převzetí dítěte činí, jde-li o dítě ve věku:

- do 6 let, 8 000 Kč,
- od 6 let do 12 let, 9 000 Kč,
- od 12 let do 18 let, 10 000 Kč.

e) příspěvek na zakoupení osobního motorového vozidla.

Nárok na tento příspěvek vzniká osobě pečující, která má v pěstounské péči minimálně 3 děti. Výše příspěvku činí 70% pořizovací ceny vozidla, nesmí však přesáhnout částku 100 000 Kč.³⁰

1.4 Osvojení

Jak jsem již zmiňovala výše, osvojení a pěstounská péče se zásadně odlišují v právní situaci přijatého dítěte. Osvojené dítě se stává dítětem nových rodičů se vším všudy, zejména pak před zákonem. Právě osvojení většinou využívají bezdětné páry, které chtějí svou rodičovskou roli naplnit se vším všudy. Právě lidé, kteří nemohou mít například ze zdravotních důvodů děti vlastní, využívají možnost osvojení. Během

---

³⁰ Tamtéž.

osvojení je důležité, aby noví rodiče nezapomínali na skutečnost, že dítě, které je teď jejich, má někde své rodiče, kterými může být samozřejmě vnitřně ovlivněn. Genetiku bohužel měnit nelze. Osvojení ve své podstatě zamezuje rušivým elementům ze strany biologických rodičů. Ti se v této formě náhradní rodinné péče s dítětem nesetkávají, dle zákona už není jejich. Je pak na každém, jak s informací o biologické rodině naloží. Je však potřeba mít na mysli, že žádné dítě nemůže být majetkem druhého člověka. Mnohdy lze nepříjemným situacím či nereálným očekáváním předejít tím, že noví rodiče budou respektovat skutečnosti, které nelze změnit.³¹

Náš právní řád rozlišuje 2 typy osvojení:

- osvojení zrušitelné – tímto typem lze osvojit dítě bez ohledu na jeho věk, tedy ihned po uplynutí 3 měsíční péče budoucího osvojitele. Tento druh osvojení skutečně lze zrušit, ovšem jen ze závažných důvodů na přání osvojitele či osvojence. Osvojenec v tomto případě opět nabývá původního příjmení a vznikají práva a povinnosti mezi osvojencem a původní rodinou.³²
- osvojení nezrušitelné – zde je možné osvojit jen dítě starší 1 roku.

U obou typů osvojení jsou osvojitelé či osvojitel zapsáni v matrice i rodném listě jako rodiče dítěte na místo rodičů biologických. Nezapomínejme však na skutečnost, že informace o biologických rodičích je vždy uvedena v tzv. poznámce a každé osvojené dítě má po dovršení zletilosti možnost do těchto poznámek nahlédnout. Během osvojení tedy dítě přijímá příjmení nových rodičů. Ti mohou v této souvislosti změnit i jméno křestní. To se však z hlediska sebeúcty či zachování určitého stupně vlastní identity nedoporučuje alespoň u dětí starších 3 let.³³

---

³¹ Srov. ZEZULOVÁ, D. *Pěstounská péče a adopce*, s. 17-18

³² Srov. STŘEDISKO NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE. *Základní informace o osvojení* [CD-ROM]. [Cit. dne 20. 12. 2013].

³³ Srov. Tamtéž.

1.4.1 Motivy vedoucí k osvojení dítěte

I zde můžeme zmínit několik skutečností, které vedou k osvojení dítěte. Lze je rozčlenit, většinou se však prolínají či doplňují.

Jak jsem již zmiňovala, tím nejčastějším motivem je **bezdětnost**. Lidé, kteří nemohou mít děti vlastní, se rozhodnou pro osvojení dítěte většinou v co nejmladším věku. Snaží se tím zacelit prázdné místo, které jim chybí k úplné rodině.

U osvojení se také samozřejmě setkáváme s touhou pomoci jako u pěstounské péče. Tito lidé pak nehledí ani tak na věk, zdravotní stav či jeho etnikum. Jejich cílem je pomoci dítěti, které neví, co je to rodinné pouto.

Jako další motivy můžu zmínit například touhu mít větší rodinu či dopřát vlastnímu dítěti sourozence nebo také pocit vděku či porozumění. Někteří tuto formu volí jako pomyslné poděkování. Sám byl třeba osvojitel adoptován a nyní se mu daří vést úspěšný a kvalitní život. Proto volí osvojení, kde bude svou zkušenost předávat někomu, jehož těžkou cestu sám prošel. V neposlední řadě této formy využívají taci, kteří o své vlastní dítě přišli.³⁴

Jak jsem již zmínila, motivy se mnohdy prolínají nejen mezi sebou, ale i s motivy pěstounské péče. Hlavní vizí je totiž u obou forem náhradní rodinné péče nový člen v rodině. Jsou ovšem i taci, u kterých jako motiv převládá například získání určitého postavení ve společnosti, snaha sobě či svému okolí něco dokázat nebo je motivuje myšlenka, že tím zachrání rozpadající manželství. Další důležitou skutečností je fakt, že: „Adopcí se vyřeší bezdětnost, ale ne neplodnost.“³⁵

---

³⁴ Srov. Tamtéž.

³⁵ ZEZULOVÁ, D. *Pěstounská péče a adopce*, s. 15–20.

1.4.2 Finanční pomoc pro osvojitele

Jinak je tomu u osvojení, které může být zrušitelné či nezrušitelné, kde osvojitelé nedostávají žádné speciální příspěvky za to, že si osvojili dítě. Mohou ale žádat o stejné příspěvky jako biologičtí rodiče (např. rodičovský příspěvek, příspěvek na dítě apod.)³⁶

---

³⁶ Srov. SOCIÁLNÍ PORADNA. *Rodičovský příspěvek při osvojení, adopci, pěstounské péči* [online]. [Cit. dne 02. 01. 2014], [vloženo dne 31. 12. 2011]. Dostupné na <http://www.bezplatnapravniporadna.cz/online-zdarma/rodinne-pravo/podpora-davky-duchody/10040-rodicovsky-prispevek-pri-osvojeni-adopci-pestounske-peci.htm>

2 Vliv vlastní a náhradní rodiny na vývoj dětské osobnosti

Rodina je základní a zároveň nejvýznamnější sociální skupinou, která zásadním způsobem ovlivňuje celkovou osobnost dítěte a významně se podílí na psychickém vývoji dítěte. Působení probíhá vědomě i nevědomě. Nejde tedy jen o přímé výchovné působení rodičů na dítě, ale i emoční akceptaci, hodnocení a celkový vztah, jaký s dítětem mají. Důležitou roli pak hraje samotné uspořádání rodiny a vztahy mezi jednotlivými členy, kteří se vzájemně ovlivňují a v neposlední řadě i celková atmosféra domova. Za prostředí, které lze pro rozvoj dítěte považovat za optimální, je považována standardní rodina, kde jsou oba rodiče, sourozenci a občas rodinu navštěvují i prarodiče. Takové rodinné prostředí dítěti poskytuje základní poznatky a zkušenosti, které ovlivňují způsob, kterým bude dítě chápat okolní svět, ostatní lidi a v neposlední řadě sebe samo. Členové rodiny a vztahy mezi nimi dítěti slouží jako modelové situace, které dítěti ukazují, jak funguje lidské společenství. Dítě pak tento model chování přebírá za svůj, chování napodobuje, eventuálně se s ním ztotožňuje. Díky rodině se dítě naučí projevovat své pocity a názory.

Pokud však rodina není zcela standardní, může již zmiňovaný vývoj dětské osobnosti probíhat nežádoucím způsobem. Děti z dysfunkčních rodin mohou mít problémy v chování či prožívání. To se projeví především v sebekontrolě a navíc mohou být děti příliš nejisté a úzkostné. Při náhradní rodinné péči je třeba si uvědomit, že dítě, které přichází do náhradní rodiny z takto dysfunkční rodiny, své získané zkušenosti vždy nějakým způsobem projeví. S touto skutečností je potřeba počítat, na druhou stranu nelze počítat s tím, že to budou náhradní rodiče vědět. V těchto chvílích je vhodné, aby o této skutečnosti byli náhradní rodiče informováni a aby měli v dosahu odbornou pomoc, která jim pomůže vyrovnat se s danými problémy.

Samotný proces vytváření vztahu k náhradním rodičům, resp. pěstounům, probíhá různým způsobem a může trvat různě dlouho. Dítě, které nemá dostatečné zkušenosti,

nebo u něj převažují negativní zkušenosti, musí nejprve získat jistotu a pochopit chování nových pečovatелů. Děti, které žili delší dobu v nepříznivých podmínkách, se zprvu chovají téměř stejně k cizím i blízkým lidem. Nejde zde jen o projev nejistoty, ale především o naučené chování, které vyplývá z jejich předešlého života v nepříznivých podmínkách.³⁷

Rodina je pro dítě, jak jsem již zmiňovala výše, nejdůležitějším prostředím, které by mělo být dítěti nejen zdrojem zkušeností, ale především citovým zázemím. Základní zkušenost pak představuje vztah především s matkou, ať už vlastní, nebo náhradní. Rodina se také podílí na rozvoji pocitu sebejistoty a sebedůvěry, na základě čehož dochází k uplatnění dětských schopností. Z hlediska celkové účinnosti je ve skutečnosti lhostejné, zda jde o biologickou či náhradní rodinu. Důležitější je to, jakou plní funkci.

Rodina, ať už vlastní, nebo náhradní je vždy považována za přirozenější sociální prostředí, než prostředí instituce. Tato prostředí se liší v několika aspektech, které jsou však pro rozvoj dětské osobnosti více než podstatné. Prvním aspektem je především fakt, že jednotliví členové v rodině dokážou svým společným soužitím uspokojit své psychické potřeby. Rodiče naplňuje život s dětmi, děti naplňuje život s rodiči. Dalším aspektem je ustálenost a spolehlivost citových vztahů, který se projevuje sdílením a touhou po blízkosti. Rodina žije společný život, má společné příběhy a časem vzniká společná minulost. Základním odlišujícím aspektem je pak budoucnost. V rodině je budoucnost vždy společným tématem a s každým členem rodiny se v ní počítá. Společně prožívají radosti a zklamání a všichni členové rodiny jsou součástí identity ostatních členů. Rodič není nezaujatým pečovatelem nebo vychovatelem, který plní zadané úkoly. Rodič je na vývoji svého dítěte citově zaangažován.

Ústavní péče je chápána jako dočasná a nezahrnuje vzájemné sdílení. Vychovatelé, i když jsou to kvalifikovaní pracovníci, mají své životy. Ty prožívají jinde. To znamená jediné, i pokud by si k nějakému dítěti vytvořili bližší vztah, součástí jejich rodiny se většinu nestane. Každé z dětí může na vychovatele působit odlišným způsobem, tudíž

---

³⁷ Srov. VÁGNEROVÁ, M. *Psychický vývoj dítěte v náhradní rodinné péči*, str. 22-24. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2012. ISBN 978-80-87455-14-2.

i vychovatel mnohdy zaujímá odlišné zacházení s jednotlivými dětmi. Základem jeho chování je však vychovatelská profesionalita a citová neutralita, která se projevuje snahou chovat se ke všem stejně.³⁸

---

³⁸ Srov. Tamtéž.

3 Náhradní rodinná péče a legislativa

Ochraně dětí se v naší republice věnuje velká pozornost. Lze tedy dohledat řadu právních předpisů, které se ochraně dětí věnují jak na obecné úrovni, tak s ohledem na zvláštní situace, ve kterých se děti mohou vyskytnout. Sociálně právní ochrana je pak věnována dětem do 18 let, bez ohledu na pohlaví, barvu pleti, jazyk, sociální situaci či víru.

3.1 Legislativa týkající se ochrany dětí

Mezi základní dokumenty spravující ochranu dětí patří Ústava ČR s Listinou základních práv a svobod a Úmluva o právech dítěte. Z nich zmíním například tato práva:

- právo na život a přežití (právo na zdravotní péči, na zajištění základních potřeb, na bydlení...)
- právo na osobní rozvoj (právo na vzdělání, náboženství, právo na hru...)
- právo na ochranu (proti všem druhům násilí, krutosti...)

Úmluva se také zcela konkrétně vyjadřuje k situaci, kdy se dítě ocitne mimo vlastní rodinu:

- oddělení dítěte od rodičů proti jejich vůli lze jen v případě, že se jedná o zájem dítěte a může se uskutečnit **pouze soudním rozhodnutím**
- dítě, které je dočasně, nebo trvale zbavené svého rodinného prostředí má právo **na pomoc a ochranu poskytovanou státem**
- dítě má právo žít s oběma rodiči a udržovat s nimi styk, **není-li to v rozporu s jeho zájmy**

Mezi další dokumenty, týkající se náhradní rodinné péče, je potřeba uvést Zákon o rodině č. 94/1963 Sb. Zde bych zdůraznila především:

- § 30 definice rodičovské zodpovědnosti
- § 41 výchovná opatření
- § 45a pěstounská péče
- § 63 osvojení
- § 78 poručenství

V současnosti však musím konstatovat, že Zákon o rodině se již nevyskytuje. Od nového roku 2014 se stal jen jednou ze součástí Občanského zákoníku. A zapomenout nesmíme na Zákon o sociálně právní ochraně dětí č. 359/1999 Sb:

- § 1 definice sociálně právní ochrany
- § 10 opatření sociálně právní ochrany
- § 19 zprostředkování náhradní rodinné péče
- § 27 odborné posuzování
- § 27a pěstounská péče na přechodnou dobu
- § 28 ústavní a ochranná výchova.
- § 30 pobyt dítěte mimo ústav³⁹

---

³⁹ Srov. STŘEDISKO NÁHRADNÍ PÉČE. *Právní úprava náhradní rodinné péče* [online]. [Cit. dne 02. 01. 2014]. Dostupné na <http://www.google.cz/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=6&ved=0CFQQFjAF&url=http%3A%2F%2Fwww.sos-vesnicky.cz%2Fres%2Fdata%2F027%2F003184.ppt&ei=9gPHUqShD8fg4QSN-IFY&usg=AFQjCNGyDnagGtsgypNuifbg7HjLyDXC1g&bvm=bv.58187178,d.bGE>

3.2 Novinky v náhradní rodinné péči dle nového Občanského zákoníku

Jak jsme již zaznamenali, v platnost vyšel i nový Občanský zákoník, který nabyl účinnosti 1. 1. 2014. Uvedu zde tedy několik novinek, které se silně dotýkají právě osvojení či pěstounské péče.

Prvním velkým zlomem v této oblasti je skutečnost, že nový občanský zákoník již nechápe osvojení nezletilého za formu náhradní rodinné péče. Důvodem je, že na rozdíl od ostatních institutů náhradní rodinné péče, osvojení je věc statusovou. Rozhodnutí soudu tady totiž mění veškeré poměry mezi biologickým rodičem, osvojitelem a dítětem. V této souvislosti již nemluvíme o náhradní rodinné péči, ale o rodičovství.

Nový občanský zákoník také zavedl pojem minimálního věkového rozdílu mezi osvojitelem a osvojeným dítětem. Dříve se uvádělo, že věkový rozdíl by měl být přiměřený. Nyní se stanovila hranice, kdy věkový rozdíl, až na výjimky, nesmí překročit hranici 16 let.

Velmi citlivou změnou je také zakotvení souhlasu dítěte k osvojení do občanského zákoníku. Dítě, které dosáhlo věku 12 let, bude muset souhlas vyslovit osobně, mladší v zastoupení opatrovníka. Tato položka v zákoníku má posílit participační účast dítěte.

Další významnou změnou je povinnost informovat dítě, že je osvojené. Tento významný krok má však být proveden nejdéle do zahájení školní docházky dítěte. Rodina osvojitele pak může požádat soud o utajení informací o osvojení před původní rodinou dítěte. S tím pak souvisí ustanovení, že po dosažení zletilosti má osvojené dítě možnost nahlédnout do spisů, které se vedly v průběhu jeho osvojení.

Zákoník provedl také změnu ohledně souhlasu s osvojením. Dříve stačilo, když se původní rodiče (či zákonní zástupci) vyslovili například před orgánem sociálně právní ochrany dětí. To už není možné. Jediným příjemcem tohoto souhlasu je od ledna 2014 jen soud. Podle odborníků však může tato změna zapříčinit velké komplikace.

Došlo také k rozšíření doby, ve které mohou rodiče odvolat souhlas s osvojením. Dříve bylo možno souhlas odvolat do doby, než bylo dítě na základě rozhodnutí předáno do péče budoucím osvojitelům. Nyní mohou rodiče své rozhodnutí odvolat

do 3 měsíců od doby, kdy byl původní souhlas vydán. Zákoník pak počítá i s výjimečnými situacemi, kdy lze souhlas odvolat i po delší době.⁴⁰

---

⁴⁰ Srov. INFORMAČNÍ PORTÁL PRO ORGÁNY SOCIÁLNĚ-PRÁVNÍ OCHRANY DĚTÍ. *Čí je dítě: Osvojení v novém občanském zákoníku* [online]. [Cit. dne 12. 01. 2014], [vloženo dne 07. 01. 2014]. Dostupné na <http://www.ospod.cz/volna-sekce-1/novinky/?pageshowing=2>

4 Noví rodiče

Pro osvojení a pěstounskou péči se vybírá vhodná fyzická osoba. Požádat o ni může každá rodina, buď manželé společně nebo jako jedinec.⁴¹ Zprostředkování pak probíhá pouze na žádost člověka, který má zájem osvojit dítě nebo jej přijmout do pěstounské péče. Žádost se podává u obecního úřadu obce s rozšířenou působností dle místa trvalého bydliště žadatele. Ten následně zakládá spisovou dokumentaci žadatele.

4.1 Příprava k přijetí dítěte do rodiny

Všem zájemcům o osvojení nebo pěstounskou péči, kteří si podají žádost o zařazení do evidence žadatelů o zprostředkování osvojení nebo pěstounské péče, je mezi jinými povinnostmi v rámci odborného posouzení uložena povinnost absolvovat tzv. přípravu k přijetí dítěte do rodiny. Tato povinnost je pak opatřena zákonem o sociálně-právní ochraně dětí. Tento zákon však nespécifikuje konkrétní cíle, rozsah, obsah ani formu přípravy. Nespécifikuje ani požadavky na poskytovatele této přípravy.

Příprava je v současné době v kompetenci jednotlivých krajů. Pro kraje je pak prostřednictvím MPSV vydávána nezávazná metodická příručka, upravující zařazování do evidence žadatelů. Jak jsem již zmiňovala výše, zákon samotnou přípravu nijak nespécifikuje. Kraje ji realizují buď prostřednictvím svých zaměstnanců, případně organizací, nebo vyhláší výběrové řízení na zajištění přípravy. Do těchto výběrových řízení se pak hlásí osoby, které jsou pověřené výkonem sociálně-právní ochrany dětí a kteří jsou zároveň pověřené provádět již zmiňované přípravy.

---

⁴¹ Srov. NECKÁŘ, P. *Adopce a pěstounská péče*, s. 6.

Samotný průběh je v kompetenci krajského úřadu. Jelikož zákon nespecifikuje ani samotný rozsah přípravy, lze k žadatelům přistupovat individuálně a v případech, kdy žadatel přípravu z různých důvodů nepotřebuje, nebo ji potřebuje jen v kratším rozsahu, lze jeho přípravu zkrátit nebo od ní upustit.

Mezi nejčastější formy zmiňované přípravy patří:

- tematicky zaměřená setkání se „zkušenými“ pěstouny a jejich dětmi s komentářem, radami a nácvikem konkrétních situací

Jedná se o účast pěstounů nebo osvojitelů, kteří již dítě vychovávají a zde předávají ostatním své vlastní zkušenosti. Nejde zde o představení zkušených pěstounů či osvojitelů jako nějakého vzoru. Hlavním cílem je předávání zkušeností stylem „takhle to také může být.“

- relaxačně – terapeutická setkávání doplněná edukativními bloky a praktickým nácvikem v kojeneckém ústavu

Jde zejména o nácvik relaxace a imaginace. Tato metoda bývá kritizována, jelikož nepomůže budoucím rodičům v pochopení situace dětí, kteří potřebují novou rodinu. Tato setkávání usilují o praktický nácvik péče o dítě. Zde je však na místě otázka etiky. Této metodě jsou mnohdy vystaveni tací, kteří několik let touží po dítěti. Stále bezúspěšně. Dovedeme si představit, jak pro ně musí být obtížné a citlivé, když si mají jít na dítěti v kojeneckém ústavu nacvičovat pečovatelské návyky? Přejde mi to poněkud nemorální. Tento zážitek pro ně ani nemůže být žádným přínosem, jelikož celá událost bude z jejich strany silně emocionálně podbarvena.

- sled různých metod a technik více či méně se vztahujících k tématu náhradní rodinné péče bez koncepce a vnitřního propojení

Toto je spíše výsledek přípravy, kterou vede lektor či odborný pracovník, který sám nemá jasnou představu o tom, co chce na přípravě sdělit.

- nekoncepční sled přednášek odborníků

Zejména v této oblasti nestačí, pokud je lektor odborníkem. Zde je nejdůležitější umět své poznatky a znalosti předat tak, aby jim posluchač porozuměl a uměl s informacemi kooperovat v běžném životě. Je tedy jasné, že přednášky o právním systému, které přednáší soudce, budou mít pro posluchače mnohem menší význam, než když jim zkušený pěstoun poradí, jak řešit konkrétní situace s novým dítětem.⁴²

O přípravě žadatelů k přijetí dítěte do rodiny se také začíná diskutovat ve spojení s asistovanou reprodukcí s využitím dárcovských gamet. Právě tento akt je velmi často připodobňován k osvojení, jelikož i zde chybí genetická vazba k jednomu nebo oběma rodičům.⁴³

Ráda bych ve své práci také popřela mylný předsudek, že lidé s vlastními dětmi či zdravotním handicapem se nemohou stát pěstouny či adoptivními rodiči. Pro potvrzení mého tvrzení uvedu 2 rozdílné kazuistiky žadatelů.

4.2 Kazuistika A

Žadatelé o osvojení – manželský pár – žádost o osvojení měli podanou již opakovaně.

Žadatelka, narozena v roce 1950, celoživotně se léčí pro lehké metabolické onemocnění (cukrovka), píchá si 2x denně inzulín, opakovaně se podrobila operaci páteře. Její onemocnění jsou závažná, zcela jistě by měla vliv na výchovné a pečovatelské možnosti žadatelky.

Žadatel se narodil v roce 1963, nemá žádné děti z jiných vztahů, pracuje jako dělník. Manželé obývají standardní byt, jsou průměrně finančně zajištěny, oba pracují. Žena pobírá i částečný invalidní důchod. Je podruhé vdaná, z prvního manželství má 4 děti. 2 byly svěřeny matce, 2 otcí. V době podání žádosti manželské soužití trvalo 15 let.

---

⁴² Srov. BOŤOVÁ, A. a kol. *Náhradní rodinná péče a transformace systému péče o ohrožené děti v ČR*. Brno: TRIADA, 2008, s. 12-13.

⁴³ Srov. KONEČNÁ, H. a kol. *Monitoring příprav na náhradní rodinnou péči v ČR*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2010, s. 4-9.

Žadatelé žádají o osvojení dítěte co nejmladšího věku, maximálně do 2 let. Požadují dítě bílé pleti, zdravé, pohlaví nerozhoduje. Nebrání se přijetí sourozenecké dvojice.

Oba žadatelé se podrobili psychologickému vyšetření se závěrem, že manželství i přes délku svého trvání není harmonické, i když osobnosti žadatelů nevykazují žádné psychopatologické projevy. Motivací žadatelky je především snaha o zachování partnerského vztahu s velkým věkovým rozdílem. Žadatelka nemá jasnou představu o tom, jak by pečovala o svěřené dítě a zároveň o svá vnoučata.

Žadatelé nebyli zařazeni do evidence žadatelů vhodných stát se osvojiteli na základě výsledků psychologického vyšetření a stanoviska posudkového lékaře.

4.3 Kazuistika B

Žadatelé – manželský pár. Muž je po automobilové havárii upoután na invalidní vozík. Je zcela soběstačný, zastává domácí práce. Žadatelka je zaměstnaná jako programátorka. Manželské soužití trvá 10 let. Oba shodně uvádějí, že jejich soužití prošlo krizí v době, kdy se žadatel vyrovnával s následky nehody. Společně vychovávají 7 letou dceru, pro kterou chtějí přijmout do rodiny dítě, které bude jejich dceří sourozencem.

Žadatel by převážně pečoval o děti, žadatelka by rodinu zabezpečovala finančně. Dítě, které chtějí přijmout, by mělo být batolecího věku, bílé pleti, výchovně méně náročné. Psychologické vyšetření manželů i jejich dceři ukázalo, že žadatelé jsou vyzrálé osobnosti, pevně zakotvené v manželství a oba disponují dobrým výchovným potenciálem.

I přes zdravotní handicap žadatele jsou manželé zařazeni do evidence žadatelů vhodných stát se osvojiteli.⁴⁴

---

⁴⁴ NOVOTNÁ, V., PRŮŠOVÁ, L. *K vybraným otázkám osvojování dětí*. Praha: LINDE, 2004, s. 135.

Zmíněnou kazuistikou jsem chtěla jen nastínit skutečnost, že osvojitelem či pěstounem se může stát opravdu každý. Je tedy chybné vnímat existující předsudky. Každý žadatel je individuálně podroben psychologickému zkoumání a sociálnímu či zdravotnímu šetření. Z toho pak vyplývají výsledky, dle kterých se celý proces náhradní rodinné péče vyvíjí.

4.4 Spisová dokumentace žadatele

Obsahem dokumentace je:

- samotná žádost žadatele – ta obsahuje žadatelovi osobní údaje, jako např. jméno, příjmení, datum narození...
- doklad o státním občanství
- opis z evidence rejstříku trestů – vydává obecní úřad obce s rozšířenou působností
- zpráva o zdravotním stavu žadatele
- údaje o ekonomických a sociálních poměrech - potvrzení o zaměstnání, potvrzení o příjmech
- písemné vyjádření žadatele, zda souhlasí s tím, že:

a) po uplynutí 3 let od zařazení do evidence bude zařazen do evidence pro zprostředkování osvojení dětí z ciziny

b) žádá výlučně dítě z ciziny

- souhlas s tím, že OSPOD, který zprostředkovává osvojení či pěstounskou péči může:

a) dohledávat další informace o žadateli potřebné pro zprostředkování

b) kdykoliv zjistit, zda nedošlo ke změně informací, které jsou uvedeny v dokumentaci

- písemný souhlas s účastí fyzických osob na přípravě k přijetí dítěte
- stanovisko obecního úřadu obce s rozšířenou působností k žádosti

Tato spisová dokumentace pak postupuje krajskému úřadu.⁴⁵

4.5 Posouzení žadatele

Jak jsem již zmínila výše, žadatelé procházejí dlouhým procesem. Sleduje se u nich zejména:

- osobnostní charakteristika, psychický a zdravotní stav
- předpoklad vychovávat dítě
- motivace vedoucí k náhradní rodinné péči, stabilita manželství, rodinné prostředí

Součástí schválení žadatelů a jejich zařazení do registru je i absolvování povinné přípravy.⁴⁶ Touto administrativou to však nekončí. Poté, co jsou veškeré tiskopisy předány například kompetentní sociální pracovníci, navštíví pracovníce také jejich domácnost. Je potřeba zkontrolovat prostředí, do kterého má přijít dítě. Pokud je i zde vše v pořádku, zpráva z tohoto šetření a veškeré dokumenty, týkající se zprostředkování putují na již zmíněný krajský úřad. Zde přichází na řadu posudkový lékař. Jeho úkolem je, aby zhodnotil zdravotní stav žadatelů. Poté jsou žadatelé podrobeni psychologickému vyšetření a terapeutické přípravě na přijetí dítěte.⁴⁷

Velmi častým dotazem všech žadatelů je: „Jak dlouho?“ Jak dlouho teď budou čekat na dítě. Čekací doba je vždy velmi odlišná a mnohdy o ní rozhodují sami žadatelé. Mnoho totiž záleží na jejich představách o dítěti. Pokud nelpí na nízkém věku dítěte, přijali by například i dítě s handicapem či sourozence a nezakládají si ani na barvě pleti,

⁴⁵ Srov. MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *Náhradní rodinná péče: Proces zprostředkování* [online]. [Cit. dne 05. 12. 2013]. Dostupné na <http://www.mpsv.cz/cs/14502>

⁴⁶ Srov. ZEZULOVÁ, D. *Pěstounská péče a adopce*. Praha: Portál, 2012.

⁴⁷ Srov. NECKÁŘ, P. *Adopce a pěstounská péče*. Statutární město Hradec Králové, 2009.

nemusejí čekat nijak dlouho. Pokud si však přejí miminko, čekací doba se pohybuje zhruba kolem 3 až 4 let. V případě pěstounské péče se dá tato doba těžko odhadnout.⁴⁸

Každý z žadatelů pak prochází tzv. přípravou. Mnoho z žadatelů se ptá, proč musejí přípravu absolvovat, neboť biologičtí rodiče žádnou povinnou přípravu na dítě nemají. Náhradní rodinná péče však pracuje s obrovskou škálou odlišných rysů a povah jak u dětí, tak žadatelů. Tato příprava má díky psychologickému a výchovnému zaměření alespoň do značné míry zamezit selhání uměle vytvořeného vztahu mezi odlišným rodičem a odlišným dítětem.⁴⁹

---

⁴⁸ Srov. Tamtéž.

⁴⁹ Srov. BAJER, P. Cesty k pravému rodičovství. *Sociálnípráce/Sociálnápráca* 2 (2003), s. 3.

5 Přijetí dítěte

V tento okamžik doufá každý žadatel pěstounské péče i osvojení. Každý z nich ho prožívá jinak. V této fázi dochází k adaptaci nové rodiny na dítě a samozřejmě dítěte na nové rodiče. Tento okamžik je zvláště citlivý a důležitý. Fáze adaptace jsou plné emocí, mnohdy neočekávaných. Každý si jednotlivé fáze okusí, každý s jiným emočním nábojem. Následně uvedu několik fází tohoto procesu.

5.1 Adaptace dítěte

1. fáze – poznávání:

V této fázi je dítě vždy nejisté, ať se nachází v jakémkoliv věku. Miminka ztrácí jistotu dosavadního prostředí, větší děti se pak v této fázi snaží zalíbit, předvádějí se v tom nejlepším světle. Jejich snaha se však ještě neubírá ke konkrétní osobě. V této fázi jsou schopni následovat každého, kdo bude saturovat jejich potřeby. Odborníci mnohdy doporučují, aby se noví rodiče v této fázi chovali jako v období šestinedělí. Nebylo by úplně vhodné v této fázi seznamovat dítě s rodinnými přáteli, jezdit s ním po návštěvách a způsobovat mu nepříjemné pocity jen proto, že si ho chce každý pochovat, pohladit ho po tvářích. Dítě si v této fázi procesu musí osvojit určité „pachy“ rodiny, tváře a rituály a je potřeba dát mu k tomu dostatek prostoru.

2. fáze – uvolnění:

Po určité době, která je u každého jinak dlouhá, dítě pochopí, že toto je jeho nový domov. Dítě začíná testovat, kde je jeho teritorium, jaké je jeho místo v rodině, nebo jak fungují nastavené hranice v rodině. Toto období bývá mnohdy obtížné. Dítě, které už bylo několikrát opuštěno, se zde snaží „urychlit“ další, jím očekávané, zklamání. Z toho důvodu se může dítě chovat nepřijatelně, může dělat naschvály, být zlé apod. Dítě jen zakouší co vše je rodina schopna unést, než ho pošle zpět. Tato fáze bývá

opravdu těžká, jelikož se v ní nacházejí i děti, které už zažily tolik špatného, takové zlé chování, že jiné neznají. Přívětivému a snaživému způsobu přijetí nerozumí, proto takové chování ani neopětují. Na druhé straně se můžeme setkat i s chováním zcela opačným, které je umocněno strachem z dalšího opuštění. Děti se tedy už od této fáze mohou chovat závisle, usilují o neustálý kontakt nové maminky, nerespektují její soukromí ani intimní zónu, jednoduše jí nedají žádný prostor, ve kterém by je mohla na základě jejich obav opustit. Tato fáze, obsahující jak první či druhý zmíněný druh chování je velmi vysilující.

3. fáze – přijetí:

Tato fáze je podstatná tím, že již došlo k vyjasnění jednotlivých rolí, dítě ví, co může očekávat a pokud tedy došlo k jeho přijetí, chování opětuje ve stejném duchu, tudíž rodinu přijímá takovou, jaká je. V této fázi už se také začínají vytvářet jednotlivé vztahy a citové vazby k již konkrétním členům rodiny.

Přechod dítěte z ústavní péče do péče náhradních rodičů, osvojitelů či pěstounů a následné období zhruba prvního roku soužití je velmi náročným procesem jak pro dítě, tak osoby, které se rozhodli vzít si dítě do své péče. V tuto chvíli je tedy mimořádně důležité zajistit dětem i dospělým odbornou pomoc a doprovázení. Právě v počátečním období života dítěte lze ještě eliminovat možná rizika související s touto významnou změnou v jeho životě a pomoci upravit situaci dítěte tak, aby byly vytvořeny co nejvhodnější podmínky pro jeho další vývoj.

V souladu se zákonem je prováděno sledování vývoje dětí v péči jiných osob než rodičů, jedná se však jen o prvotní předpoklad pro snížení rizika výskytu problémů nejen v aktuální situaci, ale s výhledem do budoucna.⁵⁰

Děti z dětských domovů nejsou ničím odlišné od dětí v běžných rodinách. Nepotřebují žádnou odbornou péči či výchovu. To co potřebují, jsou lidé, kteří je budou mít rádi. Pokud jsou tyto děti jiné, tak jen proto, že jsou v postavení, do kterého jsme je

---

⁵⁰ Srov. BOŤOVÁ, A. a kol. *Náhradní rodinná péče a transformace systému péče o ohrožené děti v České republice*. Brno: TRIADA, 2008, s. 17.

vyčlenili z většinové společnosti. Těmto dětem chybí vytrvalost, píle, neumějí si zorganizovat čas, mnohdy jim chybí cit a bývají agresivnější. Děti z dětských domovů mnohdy z počátku nedůvěřují dospělým, myslí si, že na ně není spolehnouti. Pokud jsou tyto děti něčím odlišné, tak jen proto, že se jejich rodiny trochu odlišují od ostatních. Tyto děti za sebou mají většinou těžkou minulost, byly odmítnuty vlastními rodiči. To je jediná odlišnost od ostatních dětí.⁵¹

S adaptací dítěte nám pomáhá nejen naše nejbližší okolí, ale i prostředí, ve které se dítě vyskytuje. Hlavním činitelem je samozřejmě rodina, posléze vrstevníci. Jako další podstatný element adaptace lze označit například pracovníka OSPODu, učitele či lékaře.

- Pracovník OSPOD

Zejména v případě pěstounské péče se pracovník OSPODu mnohdy stává jediným pojítkem mezi dítětem a jeho biologickou rodinou. Pracovníci OSPODu jsou mnohdy neprávem označováni jako ti, kteří „kradou děti“. Zde však vidíme jejich skutečnou funkci. Pokud pracovník spolupracuje i s ostatními institucemi, snaží se rodině (tedy dítěti a rodičům) pomoci, je jeho pozice nezastupitelná.

- Učitelský sbor

Zkušenost s učiteli nebývá příliš pozitivní. Mnohdy se totiž stejně jako laická veřejnost dopouštějí základních chyb. Většinou totiž litují ty hodné, nekomunikativní, tiché a uzavřené děti, na zlobivých nevidí nic dobrého. Vyskytují se i situace, kdy se ředitelé škol dokonce brání přijetí dětí z dětského domova. Zde se však vplácí komunikace se školou. Je dobré poskytovat učitelům co nejpřesnější a detailní informace o dětech co nejdříve po jejich nastoupení do školy.

- Lékař

---

⁵¹ Srov. ŠKOVIERA, A. *Dilemata náhradní výchovy*. Praha: Portál, 2007, s. 41.

Pediatr by se měl opět co nejpodrobněji seznámit s anamnézou dítěte a jeho rodiny. Měl by být informován o důvodech, díky kterým se dítě ocitá mimo vlastní rodinu. Jen tak může nejen léčit, ale i naplňovat další potřeby dětí.⁵²

5.2 Adaptace rodičů

1. fáze – nadšení:

Tato chvíle trvá různě dlouho a dostavuje se v okamžiku, kdy je rodičům oznámeno, že právě jim bylo vybráno vhodné dítě. Delšího trvání se dostavuje tam, kde se na dítě čekalo už příliš dlouho. Informace, že vysněné dítě čeká na právě na ně, je doprovázena řadou emocí, většinou pláčem a naplněna touhou pomoci.

2. fáze – rozčarování:

Nastupuje po fázi předešlé a hloubka jejího prožívání je umocněna tím, čím hůře jsme se na ni připravovali. Fáze je reakcí na mnohdy nečekané chování dítěte, které však také prochází svým adaptačním procesem, uvedeným výše. V tomto období také začínají rodiče poznávat sami sebe. Zjišťují, že užívají termíny, které nikdy neužívali, dělají věci, které nikdy nedělali. Velmi často se v této fázi objevuje pocit, že to nezvládnou. Rodiče mnohdy prožívají pocity, se kterými nepočítali. Začínají mít pocit, že jsou špatnými rodiči, když se tyto problémy dějí právě u nich, že je dítě nebude mít nikdy rádo, když dělá to, co dělá.

3. fáze – smíření:

Po určité době se vše uklidní, dojde k vyjasnění situace a rodiče pochopí, že ani oni, ani jejich dítě není dokonalé a uvědomí si, že od nich tuto dokonalost nikdo nevyžaduje. Obě strany se naučí poznávat se v určitých situacích, nemít nereálná očekávání. Dochází k vzájemnému přijetí, k zapomenutí všeho zlého. Nic v tuto chvíli nemůže

---

⁵² Srov. BOŤOVÁ, A. a kol. *Náhradní rodinná péče a transformace systému péče o ohrožené děti v ČR*. Brno: TRIADA, 2008, s. 52.

narušit vzájemnou lásku mezi jednotlivými členy rodiny. V této fázi je nutné uvědomit si, že čas, který jsme s dítětem netrávili, zákonitě chybí a někde se musí projevit.⁵³

V případě, že dochází k přijetí prvního dítěte, zcela zákonitě dochází ke změně vztahu rodičovského páru. Proměna páru nemusí být okamžitá, nemusí být ani zřejmá hned od počátku, ale pár projde téměř vždy určitým krizovým obdobím, ve kterém se alespoň jeden z partnerů cítí nespokojený či nejistý. Zejména u žen totiž dochází k tomu, že se pro ně rodičovství stává důležitější, než partnerství. Situace je většinou jen dočasná, avšak zátěž, která ze změny postoje manželky plyne, bývá pro muže velmi stresující. Muži sice rozumově chápou, že dítěti je potřeba věnovat značnou pozornost, chápou i důvod, ale emočně je pro ně tato skutečnost velmi náročná. V této situaci muži často pocítují pocit zbytečnosti a myslí si, že péče o dítě, ze strany ženy, je přílišná. S touto krizí se můžeme setkat i u biologického rodičovství. Je však velmi důležité, aby s rozhodnutím vzít si dítě do náhradní rodinné péče souhlasili oba partneři.

Je také podstatné, aby si partneři uvědomili, že s rodičovstvím ubývá pozitivních partnerských zážitků, jelikož na ně není dostatek času. Vznikají zážitky zcela nové, mnohdy nečekané, vzrůstá i napětí a počet konfliktů, které se většinou týkají právě reakcí na nové podněty.⁵⁴

5.3 Jak to vidí děti

V následující kapitole se na náhradní rodinnou péči zaměřím z pohledu dítěte.

Noví rodiče

Abychom alespoň částečně pochopili, co dítě prožívá, zkusme se zamyslet nad modelovou situací: Je krásný den, před chvílí jsme vstali. Najednou se u nás objeví

---

⁵³ ZEZULOVÁ, D. *Pěstounská péče a adopce*, s. 40-42.

⁵⁴ Srov. VÁGNEROVÁ, M. *Psychický vývoj dítěte v náhradní rodinné péči*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2012, s. 14-15.

někdo cizí, třeba obrovský muž s hlubokým hlasem. Sbalí nám naše věci, řekne, ať se rozloučíme a naloží nás do auta. Jedeme dlouho. Nevíme kam. Náhle dorazíme na místo. Nikdy jsme tu nebyli, nikoho z přítomných neznáme, viděli jsme je jen párkrát. Nevíme, jak dlouho na tomto místě budeme, proč jsme tady a nechápeme, proč tu s námi nejsou i naši kamarádi a tety, se kterými jsme byli každý den.

Myslím si, že nyní už si každý z nás dovede alespoň z části představit, jak se dítě v nové rodině může cítit. Je tedy jasné, že v prvních chvílích v nové rodině prožívá dítě především smutek a strach. Dítě potřebuje prostor a spoustu času, aby pochopilo, že i když tu s ním nejsou tety, jsou tu jiní lidé, kteří ho budou milovat. Těmi lidmi jsou samozřejmě noví rodiče. Jsou to lidé, kteří ho teď budou mít rádi, budou ho vychovávat a ochraňovat. Dítě považuje za svého rodiče toho, kdo se o něj skutečně stará a to, kdo ho zplodil, pro něj není až tak důležité. Pokud už je dítě starší, dejme tomu kolem 10 let, bude mu trvat delší dobu, než novou rodinu přijme. Ze začátku může novou rodinu odmítat, ignorovat, může být z našeho pohledu zlý a říkat nám takové věci, jako že u nás být nechce a tak podobně. Nesmíme se těmito řečmi nechat vystrašit. Dítě se na sebe snaží upozornit, potřebuje, abychom mu dokázali, že my už ho neopustíme. Ve skutečnosti se nás tak dítě ptá, zda ho máme opravdu rádi, zda u nás skutečně zůstane navždy.

Biologičtí rodiče

Otázku biologických rodin řeší jak pěstouni, tak ti, kteří si dítě osvojili. Každý z nás, ať z doslechu, knih či románů, zná situaci, kdy se v životě dítěte objeví někdo, kdo mu změní život. Ve zcela nevhodný čas, na zcela neznámém místě dítěti kdosi poví, že jeho rodiče ve skutečnosti nejsou jeho rodiči. Podá dítěti informaci o tom, kdo praví rodiče jsou a kde se nachází. Dítě se za nimi mnohdy vydá, jindy situaci neunes a rozhodne se situaci řešit krajním způsobem. Bohužel, nejde jen o obsah románů. S těmito situacemi se bohužel setkáváme i našich životech. Odborníci i zkušenosti náhradních rodin jednoznačně říkají, že dítěti je třeba říci o jeho původu, že je potřeba vysvětlit mu celou situaci. Je důležité mít na mysli, že ať vyrůstá dítě na jakémkoli místě, obklopen

jakýmikoli lidmi, vždy se může najít někdo, kdo bude mít snahu dítěti celou jeho situaci objasnit. Dítě má ve své podstatě právo vědět o svém životě. Je však důležité, aby se vše dozvěděl ve správný čas a přiměřeně věku. Pokud by rodiče dítěti toto právo upřeli a ono se to dozvědělo od někoho jiného, bude svou dosavadní rodinou zklamán, což pak může nést následky. Pokud noví rodiče dokážou všechny souvislosti s minulostí dítěte považovat za přirozené, přijme je tak i dítě, což mu s touto skutečností umožní snazší vyrovnání.

Geny

Stále diskutabilní se také stává otázka, zda jsou silnější geny nebo výchova. Jednoznačná odpověď, která by upřednostňovala jednu možnost nad druhou, neexistuje. Je samozřejmostí, že dítě si od své původní rodiny odnáší geny a vlohy, které ho ovlivňují. S touto skutečností je potřeba počítat. Nelze si vzít dítě zcela prázdné, které si naplníme takovými geny, které se nám budou líbit. Je však také samozřejmostí, že vliv a výchova dítěte má mnohdy větší vliv, než se může na první pohled zdát. Geny jsou většinou spojeny s negativním pohledem, často se tento pojem skloňuje ve chvílích, kdy se objeví nějaké potíže. Zkusme se však někdy poohlédnout kolem sebe. Uvidíme, kolik biologických rodičů má se svými dětmi stejné problémy. Mnohdy je zbytečné unáhlených tvrzení, je potřeba vyčkat chvíle, kdy se dítě promění ve vyzrálou osobnost. Důležitá je důvěra. Důvěra v to, že jsme do výchovy dali vše, že jsme dítěti ukázali tu nejlepší cestu životem a ono ji bude následovat. Dospívání každého z nás zahrnovalo okamžiky, které dnes už nedokážeme vysvětlit a vše se s našim věkem, výchovou, prostředím a zkušenostmi změnilo.

Zážitky a zkušenosti

Mějme na paměti, že děti, které ztratí rodinu a dostanou se do dětského domova, mnohdy zažívají tolik, co se nám nepodařilo zažít za celý život. Především se dostali do situace, kterou nemohou sami ovlivnit a kterou si samozřejmě nevybrali.

O některých věcech se lze dozvědět například od vychovatelek, jiné nám dítě postupem času poví samo a jsou věci, které se nedozvíme nikdy. Všechny tyto věci, i když o nich dítě nemluví, jsou ukryty nesmazatelně v jeho malé duši. To, že o věcech děti nemluví, neznamená, že je netíží. Naopak. Neumí o nich mluvit, mají je v sobě. Projevit se to může například na jejich chování a může to zapříčinit i různé poruchy. Většinou i přes veškerou snahu nových rodičů trvá dlouho, než dobro a láska nové rodiny alespoň částečně zahojí zažitá trápení. Jsou problémy, které neodezní, aniž bychom neřešili jejich příčiny. Nebojme se odborné pomoci. Nikdo jiný, kromě nových rodičů, dítěti nepomůže překonat tyto zkušenosti. Mezi hlavní nástroje pomoci patří samozřejmě láska, vytvoření bezpečného prostředí a využití odborné pomoci.

5.4 Jak to vidí noví rodiče

Nyní uvedu nejtěživější obavy žadatelů o náhradní rodinnou péči.

Dítě není takové, jaké jsme si představovali

Je zcela přirozené, že si o očekávané věci či situaci utváříme představy. Budoucí náhradní rodiče mají též představu o tom, jako bude jejich dítě. Žena, které své dítě porodí, není překvapena z jeho vzhledu. Podobu najde vždy s někým z rodiny. Nemůže si však vybrat pohlaví svého dítěte, ani jestli bude zdravé nebo ne. Náhradní rodiče tu možnost mají. Měli tedy dostatek času na zvážení určitých požadavků, dle kterých si následně utvořili svou představu. Problém však nastává tehdy, když se rodiče svých představ nechtějí vzdát, nechtějí sestoupit z jejich nároků, což ovlivňuje samotné projevy vůči dítěti. Tento problém je výhradně problémem náhradních rodičů a ne dítěte. Je tedy důležité si zopakovat, proč jsme se pro náhradní rodinnou péči rozhodli. Mnohdy je potřeba řešit tento problém společně s partnerem či odborníkem.

Nepodobá se nám

I tímto si někteří lámou hlavu. Zde lze říci jen jediné. Dítě se sice nepodobá nám, ale může se podobat našemu srdci. To už závisí jen na nás.

Je špatné dítě, nebo jsem špatný rodič

Tuto otázku si kladou miliony rodičů. Správnou odpovědí však není ani jedno, ani druhé. Nikdy nelze zkonstatovat, že dítě je špatné. Dítě může mít jen špatné projevy, které mohou být nepřiměřené a mohou ubližovat. Tyto projevy pak souvisí s konkrétní fází adaptace, kterou jsem již popisovala výše. Rodičům se však také mnohé nepodaří, mnohé nezvládnou, ale vždy je tady možnost chyby napravit, pracovat na sobě třeba i s odborným pomocníkem a začít znovu.

Je zaostalejší než vrstevníci

Jak již z výše uvedeného víme, odtržení dítěte od rodiče nebo jeho ztráta způsobuje dítěti psychické zranění. Dítě se tedy v málo podnětném prostředí (dětský domov) citově nerozvíjí, málo se směje, málo pláče. Nerozvíjí se ani jeho stránka mentální, rozumová ani sociální. To je bohužel holý fakt. Dítě nemá odkud čerpat podněty, a tak zaostává za svými vrstevníky. Jedná se o zaostalost způsobenou pobytem v nevhodném a nepodnětném prostředí. Pokud se však dítě dostane do milující rodiny, která mu tyto podněty umožní, je samozřejmě schopné svůj vývin dohnat, zejména pokud je mladšího věku. Pro dítě, které se ocitne v nové rodině je ze začátku přednější hledat odpovědi na to, kdo jsou lidé kolem něj, než se učit počítat do pěti. Děti, vyrůstající ve své rodině, tyto otázky neřeší, mají tedy možnost vyvíjet se jiným směrem. Je zde tedy velice důležitá vytrvalost a tolerance. Nahlížejme na tuto skutečnost tak, že dítě se k nám do rodiny přišlo znovu narodit. Je třeba začít pomalu a od začátku.⁵⁵

---

⁵⁵ Srov. STŘEDISKO NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE OS. *Zvykáme si jeden na druhého aneb nová náhradní rodina v procesu adaptace*. Praha: ETORA Solutions s. r. o., 2012, s. 9-16.

6 Úskalí náhradní rodinné péče

Věřím, že stejně tak jako já, i většina lidí považuje náhradní rodinou péči za naději pro opuštěné děti. Naději na lepší život. Musíme si však přiznat, že ne vždy tomu tak bývá. Díky médiím známe několik případů, kdy se dítě v nové rodině nemělo vůbec dobře, ba naopak. Tím, že dá matka dítě například k adopci, věří, že mu jiní dají to, co mu sama dát nemůže. I v dnešní době, přes namáhavou cestu, při které se vybírá ten nejlepší náhradní rodič, se setkáváme s tím, že dítě je ve své nové rodině zanedbávané či dokonce týrané. Výskyt těchto nepříjemností je samozřejmě v minimálním poměru ke spokojeným rodinám, ovšem existuje. Jen pro připomenutí zmíním několik známých kauz.

„V Praze dostali v roce 2012 dva pěstouni za týrání šestileté holčičky dvouletý podmíněný trest s odkladem na čtyři roky. Pěstouni podle rozsudku například dívku vyháněli bosou na sníh, značně zanedbávali její výchovu a nevěnovali se jí tolik, jako několika dalším svěřeným dětem. Hrozilo jim až osm let vězení.“⁵⁶

Zmínit mohu také známý manželský pár Rosnerových. Z médií asi jedni z nejznámějších pěstounů. Na jedné straně dostali od tehdejšího prezidenta Klause vyznamenání, pomohli najít nový domov 15 opuštěným dětem, o které většinou neměl nikdo jiný zájem. Všechny byly buď mentálně či fyzicky postižené, většinou romského původu. Na straně druhé byli obviněni z týrání poté, co si šestnáctiletý Patrik postěžoval

---

⁵⁶ NOVINKY.CZ. *Za týrání šestileté dívky dostali pěstouni dvouletou podmínku* [online]. [Cit. dne 29. 12. 2013], [vlož. dne 16. 1. 2012]. Dostupné na <http://www.novinky.cz/krimi/256348-za-tyrani-sestilete-divky-dostali-pestouni-dvouletou-podminku.html>

ve škole, že rodiče děti trápí.⁵⁷ Svou práci nechci změřit na tyto případy, tudíž je zmíním jen okrajově, pro připomenutí.

Pěstounská péče či osvojení je často viděna jako záchranná síť pro týrané a zanedbávané děti. Existují však názory, že skutečnost může být odlišná. Samozřejmě, že převažuje kladné hodnocení pěstounské péče, která je tvořena především lidmi, kteří se tak rozhodli dle nejlepšího uvážení, s cílem pomoci zanedbávaným a mnohdy i týraným dětem. Dočetla jsem se také tvrzení, že mnohdy se děti v pěstounské péči necítí o nic lépe či bezpečněji, než v jejich původní rodině. I zde mohou vznikat problémy.⁵⁸ Skutečnost, že některé děti projdou několika pěstounskými rodinami, jednoznačně zvyšuje riziko, že se dítě dostane do situace, kde je předmětem patologického chování. Patologické chování lze na obecné rovině definovat jako: „všechny projevy chování, které jsou společností klasifikovány jako nežádoucí, protože porušují sociální i morální normy a práva ostatních, např.: kriminalita, extremismus, rasová diskriminace, terorismus, záškoláctví, sprejerství, domácí násilí, násilí na ulicích, vandalismus, drogové závislosti, prostituce, rizikové sexuální chování, sexuální zneužívání a týrání dětí atp.“⁵⁹ Ne každý pěstoun je pěstounem z dobré vůle. V krajních situacích jsou záměrem například jen získané finance. Prvotně by tedy dle těchto názorů měli být vybíráni pěstouni, kteří už mají své vlastní děti. Tím však vzniká další riziko. Riziko, že nové dítě bude v rodině zneužíváno, bito či šikanováno dětmi vlastními.⁶⁰

---

⁵⁷ Srov. TYDEN.CZ. *Pěstouni Rosnerovi jdou za týrání dětí k soudu* [online]. [Cit. dne 02. 01. 2014], [vloř. dne 26. 01. 2009]. Dostupné na http://www.tyden.cz/rubriky/domaci/pestouni-rosnerovi-jdou-za-tyrani-deti-k-soudu_102310.html#.UsWpJ7RgjQw.

⁵⁸ Je však třeba poznamenat, že na rodiče-pěstouny je obvykle pohlíženo přísněji než na biologické rodiče. V mnoha případech jsou pak obvinění vznesená proti pěstounským rodičům smyšlená. Srov. MINTY, B. - BRAY, S. Allegations against foster carers: An in-depth study. *Child Abuse Review* 5 (2001), s. 336–350.

⁵⁹ SLOVNÍK CIZÍCH SLOV. *Sociálně patologické jednání* [online]. [Cit. dne 25. 01. 2014]. Dostupné na <http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/socialne-patologicke-chovani>

⁶⁰ Srov. BRUSKAS, D. Children in Foster Care: A Vulnerable Population at Risk. *Journal of Child and Adolescent Psychiatric Nursing* 2 (2008), s. 72 -77.

S pojmem šikana se v dnešní době setkáváme velmi často. Nejpodstatnější je však samotná prevence. Šikana je velmi špatně odhalitelný jev, do kterého může být zapojeno i více jedinců. Její závažnost pak spočívá v dlouhodobém působení, což může mít za následek duševní či fyzické poškození jedince. Šikanu lze charakterizovat jako jakékoliv chování, jehož záměrem je opakovaně ubližovat, zastrašovat či ohrožovat jiného člověka, v našem případě dítě. Rozsah šikany je obrovský. Zahrnuje fyzický útok, v podobě bití daného jedince či poškozování jeho věcí, ale i útoky slovní, do kterých lze zařadit ponižování, výhrůžky, zastrašování, nadávky či pomluvy.⁶¹

V médiích, či jiných nám dostupných zdrojích, se s těmito problémy setkáváme zřídka. Důvodem však dle použitého zdroje není to, že by se tak nedělo, nýbrž že soudy drží tyto kauzy v tajnosti. Jako další úskalí lze považovat skutečnost, že dítě si mnohdy projde několika umístěními. Je přesouváno z jedné pěstounské rodiny do druhé, důvody mohou být různé. Dítě však potřebuje stabilitu, pocit jistoty. Ta se ovšem s každým přesunem vytrácí a dítě tak trpí. U dětí v náhradní rodinné péči se často vyskytují psychické poruchy a problémy. Mohou být způsobeny předešlým traumatem například z týrání, ale mohou vznikat právě i kvůli samotnému procesu pěstounské péče. Existují také názory, že u dětí, které jsou v ústavní, či pěstounské péči se vše řeší medikamenty. Od ADHD po deprese. Vše vyřeší medikamenty, bez ohledu na to, zda je to skutečně nutné.⁶²

Chtěla jsem jen nastínit skutečnost, že tak jako v biologické rodině, i v rodině pěstounů se mohou objevit patologické jevy jako je kriminalita či trestný čin páchaný na dětech.

---

⁶¹ Srov. Policie ČR. *Preventivní informace – šikana* [online]. [Cit. dne 25. 01. 2014], [vloženo 2010]. Dostupné na <http://www.policie.cz/clanek/preventivni-informace-sikana.aspx>

⁶² Srov. RAFFERTY, P. *The dangers of foster care* [online]. [Cit. dne 19. 1. 2014], [vloženo dne 24. 4. 2008]. Dostupné na <http://ezinearticles.com/?The-Dangers-of-Foster-Care&id=1131983>

7 Statistické údaje

V této kapitole bych ráda uvedla statistické údaje ohledně náhradní rodinné péče z roku 2012.

Dle dostupných statistik Ministerstva práce a sociálních věcí bylo k 31. 12. 2012 v pěstounské péči celkem 7651 dětí. Z toho na přechodnou dobu jich bylo 29. V ostatních formách náhradní rodinné péče, které zahrnují poručenství s osobní péčí poručníka nebo výchovu dítěte jinou fyzickou osobou než rodičem dítěte, bylo celkem 7847 dětí.

Počet pěstounů ke konci roku 2012 představoval 10188, mezi nimi bylo necelých 5000 prarodičů dítěte a přes 1600 jiných příbuzných. Zbylou část, tedy necelých 3 500 představují cizí osoby. Co se týče počtu svěřených dětí do pěstounské péče, převažují rodiny, které mají v péči jedno nebo dvě děti. Výjimkou však nejsou ani rodiny, které mají v pěstounské péči sedm a více dětí.

Statistika také zachytila počet žadatelů o náhradní rodinnou péči. Během roku 2012 bylo podáno 729 žádostí o osvojení a 1152 žádostí o pěstounskou péči (převažují žadatelé, co by cizí osoby k dítěti).

Statistika nám také podává přehled nejen o náhradní rodinné péči, ale i péči institucionální. Koncem roku 2012 mělo nařízenou ústavní výchovu 7045 dětí. Počet dětí oproti počátku roku 2012 kleslo o 400 dětí. Prvotním důvodem k ukončení ústavní výchovy byla zletilost dětí, druhé místo zaujímá návrat dítěte do původní rodiny nebo jeho umístění do náhradní rodinné péče. I přesto, že by nařízení ústavní výchovy mělo být až tím krajním řešením, které řeší situace ohroženého dítěte, byla v průběhu roku 2012 nařízena ústavní výchova u 1875 dětí.

Jedním z faktorů, který by mohl napomoci předcházet umístění dětí do ústavních zařízení, by mělo i navýšení počtu sociálních pracovníků. Podpora rodiny v krizi totiž

vyjde v průměru na 8000 korun ročně, zatímco ústavní péče zhruba na 350 000 korun. Ministerstvo práce a sociálních věcí má tedy za cíl vypsát v létě grantovou výzvu, díky které budou moci místní samosprávy zaměstnat vyšší počet kvalifikovaných sociálních pracovníků. Ministerstvo se do této plánované akce rozhodlo vložit 400 miliónů korun.⁶³

---

⁶³*V pěstounské péči bylo v roce 2012 přes 7, 5 tisíce dětí* [online]. [Cit. dne 13. 02. 2014], [vloženo 2012]. Dostupné na <http://www.cijedite.cz/?nav=aktuality/ostatni/313-mpsv-v-pestounske-peci-by.html>

8 Etický pohled na volbu života

V této kapitole bych chtěla zmínit některé etické otázky, které vyvstávají spolu s problematikou náhradní rodinné péče. Již v úvodu jsem zmínila, že náhradní rodinnou péči chápu jako příležitost pro těhotné ženy, které díky ve své složité situaci mohou stát před volbou, zda si své dítě nechají nebo podstoupí potrat. Institut náhradní rodinné péče je dobrou příležitostí pro volbu života. Chtěla bych zde odkázat na současného morálního teologa Petera Kreefta, který je mimo jiné autorem knihy „Zpátky ke ctnostem“.⁶⁴ Kreeft si ve své knize klade za cíl obnovu mravních návyků. Toho chce dosáhnout skrze promýšlení konceptu ctnosti. V úvodu představuje biblické motto dvojí volby – cestu života a cestu smrti, tedy možnost volit mezi dobrem a zlem. Toto rozhodování není jednorázové a definitivní, ale děje se opakovaně na každém rozcestí. Ve své práci chápu náhradní rodinnou péči jako volbu života, tedy volbu dobra. Díky náhradní rodinné péči získávají šanci na kvalitní život děti, které by se byly nikdy nenarodily nebo by neměly dobré rodinné zázemí, ve kterém by se mohly rozvíjet a dospívat zdravě fyzicky i duchovně.

8.1 Etika a morálka

V dnešním světě se stále častěji mluví o tom, co je a není etické. Mnohdy mi to však připadá jen jako fráze dnešní doby. Etika má mnohem hlubší význam, než který je jí přisuzován. Dnes se totiž velmi často s pojmem etika, etické či morální chování setkáváme například i v médiích, často také slýchávám od okolí, jak s tímto pojmem operují. Málokdo by však tento pojem dokázal charakterizovat. Dnešní doba, která je stále složitější díky globalizaci a zrychlující se komunikaci, se dle mého názoru

---

⁶⁴ KREEFT, P. *Návrat ke ctnostem*. Praha: Krystal, 2013.

již vyznačuje tím, že každý z nás velmi rád používá pojmy jako svoboda či právě etika. Jsou to pojmy, o kterých má každý z nás nějaké podvědomí. Většina však jen velmi vágní. Přijde mi tedy nevhodné, když je nám z úst někoho jiného interpretováno, že dané jednání je neetické. Z čeho se tak soudí? Jde se opravdu do hloubky věci? Osobně si totiž myslím, že dnes je samotné přídavné jméno „etické“ jednoduše synonymem slova „slušné“. „Méně už se v dnešní době zabýváme zkoumáním významu etiky pro integritu osobnosti a udržování aktivního zdraví jedince, i přes to, že je zřejmé, že dostatečně zvnitřnělá, pochopená morálka harmonizuje náš duševní život a navozuje pozitivní emotivní naladění, které, jak je známo, vede k pozitivnímu myšlení. Právě toto pozitivní myšlení, vyrůstající z etických principů, posiluje v člověku zdroje pevnosti a stability, které jsou nám následně oporou ve složitých životních situacích.“⁶⁵

Pojem etika hraje neopomenutelnou roli v otázkách života či právě náhradní rodinné péče. V této kapitole se budu tedy zabývat otázkami, které jsou z pohledu etiky relevantní a stále diskutabilní. Pro připomenutí zmíním několik definic samotného pojmu etika.

Zcela jednoduše bychom mohli říci, že etika je nauka zabývající se správným chováním v lidském společenství. O etice jako vědě lze hovořit v případě, že je stanoven jasný předmět zkoumání. Tím je morálka. Morálka je pak zaměřena na lidské jednání, která zkoumá v dimenzích dobra a zla a toto jednání konfrontuje s naším svědomím. Můžeme také konstatovat, že etika je v podstatě teorií morálky. Jednoduše řečeno, etika je věda o správném způsobu života. Snaží se ukázat každému z nás tu nejlepší cestu, která nám zajistí dobrý život. Dobrý život, který je naplněn morálkou, motivován ctnostmi a poháněn touhou být lepší.⁶⁶ Úkolem etiky je odstranit nejasnosti,

---

⁶⁵ ŠABACKÁ, L. *Etický pohled na interrupci a její legalizaci*, s. 28. České Budějovice: Teologická fakulta Jihočeské univerzity, 2012.

⁶⁶ Srov. JANKOVSKÝ, J. *Etika pro pomáhající profese*. Praha: TRITON, 2003, s. 21-23.

rozlišit fakta, zkoumat argumenty a sledovat, nakolik jsou příslušné komentáře logické a zda se neopírají spíše o emoce než o skutečně podložená fakta.⁶⁷

Není cílem mé práce pojednat o všech etických otázkách, které mohou v souvislosti s náhradní rodinnou péčí vyvstat. Uvedu zde základní etické principy, podle kterých je třeba v konkrétních situacích posuzovat dané jednání.

8.2 Etické principy

Když se v aplikované etice hovoří o etických principech, vždycky se zmíní klasické dílo Beauchampa a Childresse *Principles of Biomedical Ethics*, které poprvé vyšlo v roce 1979.⁶⁸ Autoři v něm formulovali čtyři základní principy bioetiky a tyto principy se objevují v každé učebnici bioetiky a ve všech osnovách kurzů s etickým zaměřením. Jde o principy neškodění, dobročinnosti, autonomie a spravedlnosti. Výhodou je, že tyto principy jsou formulovány tak volně, že se na nich všichni shodnou. Nevýhodou je, že zcela nevyčerpávají oblast etiky sociální práce. Bylo by tedy mylné se domnívat, že tyto principy pokrývají všechny problematické situace sociální práce a že si vystačíme s jejich znalostí.⁶⁹ Pro potřeby své práce jsem se rozhodla zvolit následující etické principy, o kterých blíže pojednám: princip lidské důstojnosti, princip dobře formovaného svědomí a princip autonomie.

8.2.1 Princip lidské důstojnosti

Jedním z ústředních pojmů etiky je lidská důstojnost. Důstojnost každého lidského života. Tento pojem je používán nejen v sociální práci, ale také ve zdravotnictví a ve filosofické či jiné odborné literatuře. Přesto tento pojem není dostatečně vymezen. Dle kontextu použití může mít i jiné významy. Obsah pojmu důstojnost si nejčastěji

---

⁶⁷ Srov. THOMPSON, M. *Přehled etiky*. Praha: Portál, 2004, s. 15.

⁶⁸ Dodnes se dočkalo už sedmi vydání. Ve své práci používám páté vydání z roku 2001: BEAUCHAMP, T. L. - CHILDRESS, J. F. *Principles of Biomedical Ethics*. Oxford University Press, 2001.

⁶⁹ Srov. VÁCHA, M. Čtyři principy lékařské etiky. In VÁCHA, M. - KÖNIGOVÁ, R. - MAUER, M. *Základy moderní lékařské etiky*. Praha: Portál, 2012, s. 55-56.

uvědomíme, když je důstojnost jakýmkoli způsobem pošlapána či ohrožována. V takových situacích cítíme, že dané chování je pod lidskou důstojnost, neetické, nedůstojné.⁷⁰ Lékařka Marta Munzarová považuje respekt k lidské důstojnosti za úhelný kámen medicíny, bez něj by se lékařská disciplína stala etickou parodií.⁷¹ V našem kontextu můžeme respekt k lidské důstojnosti považovat za úhelný kámen sociální práce.

Každý člověk je nositelem této hodnoty a nelze s člověkem tedy zacházet jako s nějakou věcí či jej zneužívat jako prostředek k dalším cílům. Tento pojem zde zmiňuji především proto, neboť jak v předešlém textu podotýkám, právě jako na pouhý prostředek je mnohdy pohlíženo na děti, procházející procesem náhradní rodinné péče. Mám tím na mysli především již zmiňované udávání požadavků, chcete-li přání, ohledně výběru dítěte. Mezi nejčastější požadavky patří zdravé dítě a dítě stejného etnika. Jaká přání? Jaké požadavky? Jde přeci o dítě, o člověka a především o jedinečnou osobu. Dítě snědé pleti je přeci také jedinečné, také má svou důstojnost, které se samotná možnost zvolení si podobných požadavků velmi dotýká. Ráda bych zmínila tvrzení H. Rottera, který ve své knize uvádí, že člověk si svou skutečnost, svou skutečnou hodnotu dokáže plně uvědomit až ve chvíli, kdy je milován. Jakmile člověk, potažmo dítě cítí, že je někým milováno, uctíváno, sám se snáze přesvědčí o své hodnotě a jedinečnosti. Zároveň má najednou cíl, pro který se snaží být jedinečným.⁷² Pokud je v procesu náhradní rodinné péči umožněno odmítat děti například handicapované či jak jsem již zmiňovala děti jiné barvy pleti, je tím zcela odmítána důstojnost těchto dětí. Bohužel, tak jak si člověk, tím že je milován, uvědomuje svou jedinečnost, může si tím, že je neustále odmítán, ohledně své jedinečnosti utvořit zcela opačný názor.

---

⁷⁰ Srov. SVOBODOVÁ, H. Důstojnost. In HEŘMANOVSKÁ, J. A kol. *Etika v ošetrovatelské praxi*. Praha: Grada, s. 71.

⁷¹ Srov. MUNZAROVÁ, M. Důstojnost člověka a lékařská etika. *Časopis lékařů českých* 150 (2011), s. 499-501.

⁷² Srov. ROTTER, H. *Důstojnost lidského života*. Praha: Vyšehrad, 1999, s. 26.

V literatuře je někdy rozlišováno mezi důstojností inherentní (ontologickou) důstojností, která vyplývá z podstaty lidského bytí, náleží každému člověku už od narození, a důstojností kontingentní, nahodilou. K lepšímu vyjasnění inherentní důstojnosti si můžeme pomoci negací vlastností spojovaných s tímto pojetím důstojnosti - jde o hodnotu ne-dělitelnou, ne-zcizitelnou, ne-vyčíslitelnou, ne-odstranitelnou, ne-odvoditelnou, ne-dotknutelnou. Kontingentní důstojnost naopak nepřísluší všem a odvozuje se hlavně od určitých kvalit člověka, jako je jeho způsob života, individuální zásluhy, společenský výkon či postavení. Každý člověk si podle této teorie musí svou důstojnost zasloužit nějakými svými kvalitami.⁷³

8.2.2 Princip správně formovaného svědomí

Dobře formované svědomí je předpokladem pro správné rozhodování v konkrétních situacích. Ke správnému rozhodnutí je zapotřebí:

1. mít pokud možno přesné informace o stavu věci
2. získat morálně jistý úsudek na základě těchto informací
3. jednat ve shodě s takto formovaným svědomím
4. převzít odpovědnost za jednání⁷⁴

Dobře formované svědomí je velmi důležité pro rozhodování v situacích, pro které neexistuje předem dané správné řešení a kde je třeba vzít do úvahy různé okolnosti, posoudit řadu faktorů a určit priority. V některých situacích se mohou různit názory zúčastněných lidí – v takovém případě je třeba brát v úvahu svědomí jakožto poslední instanci rozhodování. To se týká především etických dilemat, o kterých pojednám později. Je třeba zdůraznit, že člověk je povinen své svědomí vychovávat, aby se rozhodovalo podle objektivně platných norem a nikoli podle subjektivních názorů

---

⁷³ Srov. ŠRAJER, J. Lidská důstojnost a sociální práce. *Sociální práce/Sociálna práca* 2 (2006), s. 109-113.

⁷⁴ Srov. ONDOK, J. P. *Bioetika, biotechnologie a biomedicína*. Praha: Triton, 2005, s. 64.

a postojů. Svědomí není emoční záležitostí, nýbrž rozumovým soudem. Můžeme si uvést definici, kterou uvádí Anzenbacher (vychází přitom z učení Tomáše Akvinského): „Svědomí aplikuje apriorní mravní vědomí, tzn. přirozený habitus, diferencovaný danými světonázorovými postoji a konkretizovaný konkrétně danými empirickými znalostmi, na určité jednání v dané situaci.“⁷⁵

8.2.3 Princip autonomie

Výraz autonomie pochází z řečtiny (*autos* – já a *nomos* – vláda) a původně označoval sebevládu a nezávislost jednotlivých městských států. Mezitím se výraz autonomie rozšířil i vzhledem k individuu a zahrnuje v sobě i pojmy jako individualita, svoboda, vlastnictví, práva – především právo volit to, co danému jedinci prospívá. Hlavním aspektem autonomie je podle Beauchampa a Childresse svoboda chápána jako nezávislost na vnějších vlivech a schopnost pro volní jednání, které je v souladu se zamýšleným plánem. Absolutní autonomie není možná – autonomie jedince končí tam, kde by svými zásahy narušoval autonomii ostatních nebo by poškozoval sám sebe.⁷⁶

Na tomto místě bych ráda zmínila tzv. **Karpmanův trojúhelník dramatu**⁷⁷, který je někdy označován jako trojúhelník (vzájemné) závislosti. Jde o model, který poprvé použil Stephan Karpman v 70. letech v USA. Karpman působil jako psychiatr a zabýval se analýzou různých komunikačních vzorců mezi lidmi. Karpmanův trojúhelník dramatu byl následně používán pro analýzu patologické komunikace pro potřeby psychoterapie (byl používán např. pro analýzu vztahů v rodinách, kde dochází k domácímu násilí). Zákonitosti v tomto modelu lze však velmi dobře uplatnit také

---

⁷⁵ ANZENBACHER, A. *Úvod do etiky*. Praha: Zvon, 1994, s. 81.

⁷⁶ Srov. BEAUCHAMP, T. L. - CHILDRESS, J. F. *Principles of Biomedical Ethics*. Oxford University Press, 2001, s. 57-58.

⁷⁷ Blíže viz MAUER, M. Princip autonomie. In VÁCHA, M. - KÖNIGOVÁ, R. - MAUER, M. *Základy moderní lékařské etiky*. Praha: Portál, 2012, s. 109-129.

v námi pojednávané problematice. Zejména v souvislosti s tematikou pomoci, moci a autonomie. Mnoho etických problémů je zapříčiněno chybnou komunikací mezi účastníky vztahu, který by měl být založen na důvěře. Karpmanův trojúhelník dramatu popisuje tři role: Oběť, zachránce a pronásledovatel. Tyto role jsou na sobě závislé, jsou nevědomé a nacházejí se v jakémsi patologickém bludném kruhu, který všem zúčastněným přináší jen utrpení. Jde tedy o jakousi komunikační past. Každý z nás se může někdy v životě dostat do jedné z rolí. Popišme si jednotlivé role:

Oběť

Tato role se vyznačuje odmítáním odpovědnosti, člověk je jakoby vydán na pospas osudu a životním okolnostem, není schopen aktivně řešit své problémy. Z psychologického hlediska jde o tzv. naučenou bezmocnost. Tito lidé se často upínají na ostatní, kteří by jim – podle nich – měli pomoci jejich problémy řešit.

Zachránce

Vztah mezi tím, kdo pomáhá a tím, komu je pomáháno, je vztahem mocenským a mezi účastníky vztahu nemůže nikdy panovat čistá symetrie. Roli zachránce podle Karpmana tady zaujímá ten, kdo má – byť nevědomý – pocit důležitosti pro ostatní. Chce druhým za každou cenu pomáhat, být jim užitečný. Zachránce si vytvoří na této roli závislost. Zachránce často nevnímá své vlastní potřeby, a tak se často ocitá v nesnázích, když on sám pomoc potřebuje, nedokáže poradit sám sobě.

Pronásledovatel

Podle Karpmana jde o člověka, který svou identitu vytváří tím, že útočí (fyzicky, slovně) na druhé, kritizuje, pohrdá, vysmívá se, odmítá obětem pomoci a sám určuje, jak má výsledná pomoc vypadat. Je přesvědčen o tom, že s druhými může jednat jen silově, autoritářsky. Jde o typicky paternalistický postoj, kdy jeden z účastníků vztahu jasně dominuje a jakoby „válcuje“ druhé. Paradoxní je, že sám pronásledovatel se často cítí jako oběť. Tento pocit se však snaží překrýt získáním falešné moci a síly. Svou pozici potvrzuje a upevňuje tím, že neustále útočí na nějakou oběť.

Tento Karpmanův trojúhelník dramatu nachází své uplatnění také v analýze vztahů v oblasti sociální péče, kde snadno člověk podlehne pokušení vlastní moci nebo naopak naučené bezmoci, kdy odmítá za svá rozhodnutí nést odpovědnost. Opět se ukazuje, jak je princip autonomie důležitý a chrání jak klienty, tak sociální pracovníky. Je důležité, aby tento vztah nebyl paternalistický – tj. aby neměl převahu sociální pracovník z titulu své funkce, ale aby se oba účastníci vztahu snažili najít uspokojivé řešení ve vzájemném dialogu a kontaktu. Ondok ve své knize uvádí samostatně princip profesionální komunikace. Tento princip však úzce souvisí právě s principem autonomie, proto jej zmíním v této kapitole. V podstatě jde o to, aby ve vztahu sociální pracovník – klient byla respektována autonomie klienta. Každá osoba má právo na respektování svého soukromí, které v posledku vyplývá z lidské důstojnosti. Osobní sdělení klientů musí sociální pracovník považovat za tajemství, která se nemají stát veřejnými. Samozřejmě, že tajemství musí být porušeno, pokud by nějakým závažným způsobem byla porušena práva třetích osob. Mezi klientem a sociálním pracovníkem by měla panovat důvěra.⁷⁸

Ráda bych v této souvislosti zmínila skutečnost, se kterou jsem se setkala na mé praxi ve Středisku rodinné péče. Měla jsem možnost nahlédnout do jednotlivých testů, které jsou žadatelům předkládány. Vzhledem k tomu, že má práce bude dostupná veřejnosti a že jsou tyto testy opravdu citlivou a mnohdy podstatnou složkou celého procesu náhradní rodinné péče, nemohu zde testy prezentovat. Testy jsou vyplňovány žadateli přímo ve středisku, nelze se na ně připravit. Proto si nemohu dovolit testy prezentovat. Chtěla jsem jen zmínit určitou část, která mě v testech více než zaskočila. Žadatelé jsou mimo jiné tázáni v otázkách intimního života. A to velmi podrobně. Řekla bych, že z morálního pohledu je to přímo nepřípustné. Chápu, že je potřeba žadatele opravdu podrobně „otestovat“, snažit se je poznat, ale otázky týkající se intimního života v takovém rozsahu, ve kterém se vyskytují v testech, jsou podle mého názoru k tomuto poznání žadatelů nepodstatné. O těchto věcech mezi sebou nemají přehled ani členové v rodinách či blízcí přátelé, proto nevím, proč se u žadatelů podrobně rozebírá jejich intimní život. Dle mého názoru je to jednoznačně nemorální. Intimní

---

⁷⁸ Srov. ONDOK, J. P. *Bioetika, biotechnologie a biomedicína*. Praha: Triton, 2005, s. 66-67.

život je otázkou každého z nás. Z literatury, kterou jsem si měla možnost nastudovat, si tuto skutečnost vysvětlují tak, že právě z otázek ohledně intimního života se vytváří pohled na stabilitu vztahu žadatelů. Otázky jsou podávány tak, že z nich lze vyvodit, pokud je partner s tím druhým v této oblasti nespokojen a hrozí například, že se ve vztahu objeví nevěra, ba že to dokonce zničí vztah. Testy obsahují samozřejmě i jiné otázky, než jen ohledně intimního života a pokud by byly tyto testy k dohledání, hrozilo by, že si potencionální žadatel nastuduje takové odpovědi, které celý proces ovlivní například v jeho prospěch.

8.3 Vybrané etické otázky náhradní rodinné péče

Existuje stále diskutabilní otázka, zda je vhodnější užívat pojem náhradní péče či náhradní výchova. Jedni zastávají tvrzení, že mnohem vhodnějším termínem je péče. Je to širší pojem, který může zahrnovat i výchovu. Péče je dlouhodobá, celoživotní a týká se každého z nás. Hovoříme-li o výchově, většinou se nám tento pojem automaticky spojí s dětmi. Jiní ovšem tvrdí, že pečovat je málo. Péče může být dle jiných názorů neosobní a spočívá především v obslužném charakteru. Velmi výstižné je dle mého názoru tvrzení, že bez výchovy není člověk člověkem. Podívejme se například na děti ve výchovných zařízeních. Kolik z umístěných dětí je tam z toho důvodu, že nemá co jíst? Kolik z umístěných dětí nemá rodiče? Jen několik málo z nich. To hlavní, co těmto dětem skutečně chybí je výchova. Výchova totiž spojuje práci jak práci pěstouna v rodině, tak práci vychovatele v dětském zařízení. Myslím si, že pojem výchova v sobě tedy zahrnuje i pojem péče, přitom pečovat může i ten, kdo nevychovává. Jsou to opravdu etické otázky a každý z nás se může přiklánět k jedné či druhé odpovědi. K objasnění těchto pojmů můžeme také využít pomocných otázek:

- Co je skutečný smysl výchovy a co je skutečným smyslem péče?
- Může být výchova náhradní? Nejde spíše o náhradní péči než o náhradní výchovu?
- Je dětský domov domovem? Nebylo by lepší označit jej pojmem ústavní výchova?

- Lze najít společného jmenovatele pro aktivity pěstounů a aktivity realizované v dětském domově?
- Je více péče, nebo výchova?

Pojem výchova je velmi často spojen s předáváním a formováním informací, hodnot, postojů, které tvoří podstatnou složku v utváření postoje k ostatním lidem i k sobě samému. Základní pojem péče je však trochu odlišný. Většinou do péče zařazujeme základní materiální a sociální zabezpečení dítěte. Řadíme sem například zajištění střechy nad hlavou, šatstva, stravy, základní zdravotní péče apod. Znovu se tedy nabízí otázka, co může být náhradní? Péče nebo výchova?⁷⁹

Jednotlivé druhy náhradní rodinné péče vedou k jedinečným etickým otázkám. Zejména pak osvojení vede k etickým obavám týkající se například nátlaku biologických rodin. Náhradní rodinná péče se citelně dotýká oblasti právní, psychologické, kulturní, sociální a především oblasti etické. Do střetu se zde může dostat hranice zákona, činnost soudů a sociálních pracovníků a na straně druhé potřeby, práva a zájmy dětí, biologických a adoptivních rodičů. Pokud nedojde k vyrovnání těchto dimenzí, může dojít k vytvoření dilemat. Z pohledu etiky jde o velmi problematickou oblast z toho důvodu, že v běžné rodině musí dojít k vyrovnání potřeb a zájmu dvou stran. V případě náhradní rodinné péče však hovoříme o potřebách a zájmech stran tří, neboli strany dítěte, adoptivních rodičů a rodičů biologických. Zde si můžeme položit otázku, či zájmy upřednostňovat? A je vůbec správné některou stranu upřednostňovat? Kde je ona hranice dobrého a zlého?⁸⁰

---

⁷⁹ Srov. ŠKOVIERA, A. *Dilemata náhradní výchovy*, str. 23. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-318-5.

⁸⁰ Srov. TÁZLAROVÁ, M. *K etickým problémům adopce* [online]. [Cit. dne 05. 02. 2014], [vytvořeno 2002]. Dostupné na <http://www.teologickertexty.cz/casopis/2002-4/K-etickym-problemum-adopce.html?co=adopce>

Samostatnou kapitolu zde pak také představuje přijetí lesbickým, gay či bisexuálním párem. Zde se otázka etiky velmi často skloňuje.⁸¹ Dle mého názoru zde sehrávají důležitou roli předsudky. Předsudky toho typu, jak vlastně lesbičky a gayové vypadají, jak se chovají. Diskutabilní je zde právo těchto páru na rodinu. Je více než jasné, že pro dítě je nejdůležitější funkční rodina, která dítěti zajistí všechny jeho potřeby. Dle mého názoru bychom nad touto etickou otázkou měli přemýšlet tak, že v těchto chvílích je důležitější fungování rodiny, než to, jakého pohlaví jsou její členové. V otázkách osvojení je pojem etika spojován zejména se skutečností, že v osvojení vystupují zejména malé děti, kojenci, což je v současné společnosti znepokojující. Znepokojující je především obava, že některé mladé těhotné ženy vidí příležitost získat za své nechtěné těhotenství vysoký finanční obnos, díky kterému jsou ochotny praktikovat i neetické a nelegální kroky.⁸²

8.4 Etická dilemata

Etické otázky mnohdy přecházejí v etická dilemata. Jednoduše řečeno, jde o otázky, na které není daná jasná odpověď, odůvodněna psychologickým, logickým či jiným způsobem. Do této kategorie bych pak zařadila stále diskutabilní otázku, zda adoptivním rodičům umožnit přístup k důvěrným záznamům. Pokud ano, tak do jaké míry? Ukazuje se, že je někdy těžké rozpoznat etické dilema – některé situace mohou být jedněmi považovány za rozporuplné, zatímco druhým dilematické

---

⁸¹ Srov. CHILD WELFARE INFORMATION GATEWAY. *EthicalIssues in Adoption. SpecificIssuesRelated to TypesofAdoptio* [online]. [Cit. dne 02. 01. 2014]. Dostupné na https://www.childwelfare.gov/adoption/adopt_ethics/types/

⁸² Srov. ADOPTION.COM. *Ethical Issues* [online]. [Cit. dne 03. 01. 2014], [vlozeno 2000]. Dostupné na <http://encyclopedia.adoption.com/entry/ethical-issues/127/1.html>

vůbec připadat nemusí.⁸³ Spory v mnou uvedené otázce stále přetrvávají, proto si ji dovoluji označit jako etické dilema.⁸⁴

Jako jedno z největších etických dilemat dle mého názoru považuji skutečnost, že žadatelé mohou přidělené dítě odmítnout. Proč? Že nemá modré oči? Na začátku celého procesu náhradní rodinné péče si žadatelé mohou určit kritéria, dle kterých jim bude dítě vybráno. Patří sem například požadavky na barvu pleti, zdravotní stav apod. Již na začátku práce jsem zmínila, že proces může trvat i několik let. Na někoho se štěstí ovšem usměje. Najdou se však i tací, kteří si myslí, že toto štěstí se usměje i po druhé, po třetí, tudíž berou celý tento proces na lehkou váhu. I přesto, že jim bylo dítě vybráno, mají možnost odmítnutí. Co je k tomuto rozhodnutí vede? Tito lidé dostali například druhou šanci, jak svou malou rodinu obohatit o dětský smích a zároveň o nového člena rodiny. Z jakého důvodu je jim umožněno odmítnout vybrané dítě? Kolik možností mají? Tato skutečnost mi přijde opravdu nemorální. Je potřeba zmínit, že tuto možnost volí mnohdy žadatelé sami proti sobě, v situaci, kdy jim okolnosti například neumožňují dopřát novému dítěti to, co skutečně potřebuje. V tomto případě lze připustit diskuzi. Já mám spíše na mysli žadatele, kteří si tento zdlouhavý proces pletou s nabídkou nejrůznějšího zboží, ze kterého se pokusí vybrat ten nejlepší vzorek. V této souvislosti si také dovoluji citovat krátký odstavec z knihy *Dilemata náhradní rodinné péče*.

„Proč by si měl náhradní rodič vybírat dítě? Není to přeci žádné zboží. Dítě musíme přijmout zcela bezpodmínečně. Každé dítě potřebuje rodiče. Bezdětný pár by měl být vůbec rád, že dítě dostane. Buď jej bere, nebo ne! Výběr? Mezi malými dětmi? To je nejlepší cesta ke korupci.“⁸⁵ Jsem tedy ráda, že mou myšlenku sdílí i autor zmíněné knihy. Lidé si vůbec neuvědomují, že právě tímto chováním se i v náhradní rodinné péči vytváří dvě skupiny dětí – první skupinu tvoří děti chtěné, druhou děti nechtěné.

---

⁸³ Srov. JINEK, J. - KŘIŠŤAN, A. Etická teorie a její aplikace – problém pro sociální práci. *Sociální práce/Sociálna práca*, 2011, roč. 11, č. 2, s. 125-131.

⁸⁴ Tamtéž.

⁸⁵ ŠKOVIERA A. *Dilemata náhradní rodinné péče*. Praha: Portál, 2007, s. 51.

Škoviera dále píše, že dítě je ve své podstatě „tabula rasa“. Jen na rodičích tedy záleží, co z dítěte nakonec bude. Tak k čemu ten výběr?⁸⁶ Jak jsem již zmínila výše, dítě není žádné zboží. Mluvíme-li o náhradní rodinné péči, mluvíme o něčem, co by mělo být na celý život. Během našeho života se setkáváme s lidmi, které nám předtím nikdo neurčil. Ani našeho životního partnera nemáme předurčeného mechanickou volbou. Zapomínáme na svobodnou volbu. Z té jsme pak nuceni odvodit patřičnou zodpovědnost. Možná právě obavy ze zodpovědnosti nás nutí zvolit si určitá kritéria, která nám pak domněle usnadňují život s novým dítětem. Někteří rodiče si s dítětem rozumí hned, jiným to může trvat trochu déle. Vždy je potřeba dostatek času pro přeskočení pomyslné jiskry.

Tím se dotýkám dominantního pojmu celé etiky, o kterém již byla řeč - důstojnosti. Každá bytost je nositelem této hodnoty a nelze s ním tedy zacházet jako s nějakým zbožím.⁸⁷

Zde se zároveň vykresluje další dilema, které z předchozího vyplývá. Měl by mít žadatel o adopci skutečně možnost volit nějaká kritéria, dle kterých mu bude dítě vybíráno? Už tím, že si nastavíme určité požadavky, se k dítěti chováme jako k nějaké věci. Námi zvolená kritéria jsou pak především ovlivněna předsudky. Tyto předsudky jsou dle mého názoru nejčastějším důvodem toho, že si většina žadatelů o dítě dává jako prioritní požadavek dítě stejného etnika. Děti odlišného etnika pak zůstávají v ústavní péči a mnohdy jim nikdo nedá ani možnost ukázat, že i ni jsou dětmi, které potřebují rodinu. Uvědomme si, že ani běžná rodina, která se snaží o potomka, nemá možnost výběru. Nelze si vybrat, aby mělo hnědé vlasy, aby nebylo pihaté. Zcela nemorální mi přijde možnost zvolit si zdravotní stav dítěte. Tato možnost přeci zcela eliminuje jakékoli snažení státu o přijetí handicapovaných spoluobčanů do společenského i pracovního procesu. Při zamyšlení se nad touto možností mi dochází, že tato možnost by spíše naplňovala určité ideologie o bezproblémovém světě, který je tvořen jen zdravými a výkonnými lidmi. Zde vyvstává další zamyšlení se nad lidskou podstatou.

---

⁸⁶ Tamtéž.

⁸⁷ ROTTERS, H. *Důstojnost lidského života*. Praha: Vyšehrad, 1999, s. 24-25.

Jsme my zcela zdraví? Máme tedy právo spravovat tento svět? Co bude s těmi, kteří mají nějaké zdravotní problémy? Nikdo si v dnešní době neuvědomuje, že možnost zvolit si u dítěte požadovaný zdravotní stav může navodit nepředstavitelné problémy. Pokud je tedy umožněno, aby byl handicapovaným dětem omezen přístup do rodiny, jakožto základní společenské jednotky, je zde tedy i reálná možnost, že jim bude jednou zamezen například i vstup do veřejných prostorů?

Vždy jsem sdílela myšlenku, že možnost náhradní rodinné péče je darem pro žadatele a především pro opuštěné děti. S touto myšlenkou mi však nekoresponduje možnost vybírat si z opuštěných dětí. Lidé by měli být přeci vděční za jakoukoliv možnost získání dítěte, po kterém, alespoň tedy předpokládám, touží. Opět se mi zde nabízí myšlenka, že se zde do rozporu dostává právo svobodné volby a právo na život. Současné nastavení procesu náhradní rodinné péče však jednoznačně upřednostňuje právo volby. Ano, lze namítnout skutečnost, že lidé se pro náhradní rodinnou péči rozhodují dobrovolně. Proč by si teda nemohli vybrat. O proti tomu lze namítnout, že lidé, kteří se pro náhradní rodinnou péči rozhodnou, pomáhají mnohdy právě sami sobě. To už jsem však zmiňovala výše, v motivaci, vedoucí k náhradnímu rodičovství. Lidé se tedy rozhodují mít děti. Někomu se podaří mít vlastní, někomu bohužel ne. Tak volí možnost náhradní rodinné péče. Nevidím zde žádný dominantní důvod, proč by tito lidé, kteří dostali další možnost, jak svůj problém řešit, měli mít možnost nastavení konkrétních požadavků, dle kterých se jim bude hledat nejvhodnější dítě.

9 Odborná pomoc pro pěstouny a osvojitele

Odborná příprava k přijetí dítěte umožňuje budoucím pěstounům či osvojitelům zamyslet se nad určitými aspekty výchovy přijatého dítěte a to v době, kdy pro ně tyto skutečnosti ještě nemají výraznější citové zabarvení, jednoduše v době, kdy se ještě stále rozhodují, jaké dítě přijmou. Ve chvíli, kdy už mají v rodině nové dítě, dochází k vzájemnému seznamování a vznikají první citové vazby. V tuto chvíli by bylo velmi obtížné udržet si nad danou situací skutečný nadhled a jednat ve skutečném zájmu dítěte. Právě proto je nezbytně nutné navázat na přípravu dalšími odbornými službami.

Právě absence těchto návazných služeb je ve spojitosti s náhradní rodinnou péčí považovaná za zásadní problém. V současnosti se pracuje především na:

- návaznosti na systém a koncepci příprav pěstounů a osvojitelů a zavést systém celoživotního vzdělávání pěstounů a osvojení. To by zahrnovalo období před přijetím dítěte do rodiny, ale i následné vzdělávání a supervize zaměřené na uspokojení potřeb dítěte
- dosažení změny v pohledu budoucích i dosavadních pěstounů či osvojitelů na význam a postavení vlastní rodiny v životě dítěte. V případě pěstounské péče jde především o možnost zachování přirozených rodinných vazeb a vztahů při maximální respektování potřeb dítěte
- poskytování zpětné vazby orgánům sociálně – právní ochrany dětí z tematických supervizních setkání
- respektování situace a jejího vývoje na celostátní úrovni. Zde by mělo být hlavním cílem reflektovat výsledky z celostátních konferencí na téma náhradní

rodinná péče přímo do praxe a promítat je například do návrhy ke změně legislativy.⁸⁸

Samotné metody práce s pěstouny či osvojiteli vycházejí ze systematického přístupu a používaných metod práce s rodinou a jejími členy. Důraz je kladen především na pochopení a přijetí nové role, v níž se ocitají jak původní rodiče, děti, tak i pěstouni či osvojitelé. Mezi nejčastější metody práce patří:

a) individuální případová práce a poradenství

- odborné konzultace pro zájemce o náhradní rodinnou péči,
- odborné poradenství pro budoucí osvojitele či pěstouny navazující na odbornou přípravu k přijetí dítěte, které je zaměřené na přijetí rolí pěstounů či osvojitelů
- odborné poradenství a doprovázení při rozhodování budoucích pěstounů a osvojitelů o přijetí konkrétního dítěte
- doprovázení a asistence při prvním kontaktu budoucích pěstounů a osvojitelů s dítětem – v případě pěstounské péče i při setkání s biologickými rodiči dítěte
- odborné poradenství a podpora pěstounů a osvojitelů po převzetí dítěte do rodiny, zaměřené především na adaptaci
- asistence a doprovázení při komunikaci a kontaktech dítěte s rodiči

b) skupinové vzdělávací programy

- průběžné vzdělávání pěstounů
- programové bloky na setkání svépomocných skupin osvojitelů a pěstounů.⁸⁹

---

⁸⁸ Srov. BOŤOVÁ, A. a kol. *Náhradní rodinná péče a transformace systému péče o ohrožené děti v ČR*, Brno: TRIADA, 2008, s. 32-34.

⁸⁹ Tamtéž.

10 Případová studie

V následujícím textu si dovolím uvést případovou studii, s jejíž pomocí shrnu již zmíněné informace o procesu náhradní rodinné péče. Případovou studii jsem zvolila z toho důvodu, jelikož mi umožňuje popsat vše formou příběhu, což čtenáři následně usnadní pochopení a orientaci v procesu náhradní rodinné péče. Případová studie se tak stává stále oblíbenější zejména pro svou srozumitelnost, zapamatovatelnost a využitelnost. U případové studie se setkáváme s množstvím návodů či rad, jak ji sestavit. Jasně daný postup zde však neexistuje. Případová studie je velmi totožná s pojmem kazuistika. Základní odlišností je však hloubka zkoumaného jevu. Případová studie nám při zaměření se na jeden zkoumaný jev, na jednu sociální skutečnost umožňuje hlubší zkoumání, ve výsledku je tedy o něco konkrétnější.⁹⁰

Níže zmíněnou případovou studii jsem se rozhodla zaměřit na individuální příběh, respektující subjektivitu člověka a jeho sociální dění. Jako výzkumnou metodu jsem zvolila rozhovor, ve které jsem použila několik návodných otázek. Ze získaných odpovědí vznikl příběh, který vykresluje obtížnost celého procesu náhradní rodinné péče. Cílem této případové studie je poukázat na skutečnost, že právě přípravě na náhradní rodinnou péče je potřeba věnovat co nejvíce přípravy a rozvahy.

OA:

Jméno: pan V.

Věk: 45

Bydliště: okres Prachatice

---

⁹⁰ Srov. MATOUŠEK, O. *Encyklopedie sociální práce*. Praha: Portál, 2013, s. 542.

Vzdělání: vyučen

Stav: rozvedený

Zaměstnání: dělník

Pan V. je obyčejný muž, který si se svou, již bývalou, manželkou prošel procesem náhradní rodinné péče. K tomuto rozhodnutí je dovedla skutečnost, že se již dlouho a stále bezúspěšně pokoušeli o založení vlastní rodiny. Pan V. i jeho žena prošli řadou zdravotních vyšetření a podstoupili i umělé oplodnění. Vše bez úspěchu. Tato skutečnost je tedy dovedla k myšlence náhradní rodinné péče. Manželský pár si byl vědom možností, které proces náhradní rodinné péče nabízí, jednoznačně však byli rozhodnutí pro osvojení dítěte. Osvojení upřednostňovali z toho důvodu, že chtěli, aby dítě, které přijmou, patřilo do jejich rodiny se vším všudy a přáli si, aby nosilo jejich jméno. Když vše podrobně zvážili, navštívil manželský pár sociální pracovníci z odboru sociálních věcí. Se sociální pracovníci si popovídali o jejich současné situaci, o nezdařilém pokusu o umělé oplodnění apod. Sociální pracovnice je však poprosila, ať se odeberou domů, vše si podrobně promyslí a ať se za pár dní dostaví s konečným rozhodnutím. Následně probíhaly porady nejen s rodinou, ale i nejbližším okolím. Poté se manželský pár rozhodl zaregistrovat do seznamu čekatelů. Sám pan V. uvádí, že tato registrace obnášela velké množství administrativy. Pár musel vyplnit potřebnou žádost, doložit potřebnou dokumentaci ohledně osobních dat, rodinných poměrů, zaměstnání a tak podobně.

Manželský pár má rodinnou přítelkyni, která pracuje v dětském domově. Na její doporučení si zvolili určitá kritéria pro výběr dítěte. Požadovali dítě co nejútlejšího věku, ne zcela romského původu. Smíšenému původu se nebránili, nevadil by jim ani sourozenecký pár. Během našeho rozhovoru mě napadla otázka, zda pan V. někdy litoval svého rozhodnutí zařadit se do evidence čekatelů. Pan V. odpověděl, že byli okamžiky, které je vedli k pochybnostem. V určitých okamžicích začal pan V. pochybovat, zda svou novou roli zvládne obhájit před veřejností, zda to bude pro osvojené dítě skutečným přínosem, jak nové dítě přijme rodina, známí, okolí? Velmi často si také pokládal otázku, zda jsou právě on a jeho žena vhodní kandidáti

pro osvojení dítěte. Vždy však na své otázky našel odpověď a uvědomil si, že se rozhodl správně. Pan V. mi také svěřil, že jeho obavy se většinou týkaly právě dítěte. Obával se, jak jeho přijaté dítě přijme dnešní, jeho slovy zlý, svět, kde si neubližují jen dospělí lidé, ale především děti nebo zda mu dnešní poměry dovolí dát dítěti to, co si bude přát či mu zajistit potřebné vzdělání.

Uplynuly zhruba 2 – 3 měsíce od registrace do seznamu čekatelů a panu V. se ozvala sociální pracovnice. Bylo potřeba provést sociální šetření. Po domluvě se tedy sociální pracovnice přišla podívat na bytové podmínky žadatelů. Posléze byli pozváni na Krajský úřad do Českých Budějovic. Na příslušném oddělení prošel manželský pár psychologickým testem, poté následoval podrobný pohovor s pracovnicí. Ten probíhal nejprve jednotlivě, poté hovořili manželé společně. Za necelé 2 měsíce navštívil manželský pár opět České Budějovice, kde byl přizván k setkání náhradních rodičovských dvojic, které již mají zkušenost s osvojením či pěstounskou péčí. Pan V. zdůraznil, že tato zkušenost pro něj byla velmi cenná. Pan V. i jeho žena se poté dobrovolně zapsali na besedu, kde došlo k opětovnému setkání lidí, kteří mají dítě v pěstounské péči, osvojené nebo kteří mají pěstounkou péči jako svou profesi. Během našeho rozhovoru pan V. zdůrazňuje, že tyto semináře by doporučil opravdu každému. Jedná se o úplně jiné informace, než které se dočteme v odborné literatuře. Rozebírají se zde skutečně prožitá radosti i strasti a společně se hledá nejlepší cesta k jejich vyřešení.

Pana V. jsem se také zeptala, zda se byli podívat v dětském domově na nějaké dítě. Bylo mi odpovězeno, že ne. Prý jim to nebylo doporučeno. Není to vhodné zejména pro děti. Je tedy lepší vyčkat, než Vás vyzvou, abyste si zajeli za konkrétním dítětem, které je vhodné právě do Vaší rodiny. Pan V. také uvádí, že proces náhradní rodinné péče je skutečně velmi zdlouhavý, neustále se po žadatelích požadují nějaká povolení či razítka a podobně. Nad touto skutečností však vzdychají i samotní sociální pracovníci.

Po uplynutí cca 1 a půl roku od absolvování různých kurzů a besed byl manželský pár osloven sociální pracovnicí s tím, že se mohou jet podívat na dítě, které by mohlo být vhodné pro osvojení. Sociální pracovnice je také připravovala na skutečnost, že to nemusí vždy vyjít hned na první pokus, nabádala je, aby se snažili nepřilnout hned

k prvnímu dítěti jen proto, aby ho už konečně měli doma. Vždy se musí počítat s tím, že se mohou naskytnout nějaké komplikace, například s biologickou rodinou dítěte, po právní stránce nebo komplikace s rodinnou situací či zázemím žadatelů. Vždy je prvotní myšlenka, že jde vždy o dítě, ne o rodiče.

Ne vše samozřejmě vychází dle našich představ. Během konečné fáze zdlouhavého procesu se mění i situace u žadatelů. Ze strany žadatele dochází ke změně zaměstnání, což s sebou přináší zhoršení finanční stránky žadatelů. Z tohoto důvodu se musí i odložit dokončení přestavby pokoje pro nové dítě, lépe řečeno jeho vybavení. Pan V. se svou ženou na konec usoudili, že nyní je za potřebí nejprve stabilizovat jejich současnou situaci, najít si novou práci, než se ukvapeně rozhodnout pro přijetí dítěte. V tuto chvíli se začaly naplňovat prvotní obavy pana V. Pokud by se pár rozhodl v tuto chvíli přijmout dítě, možná by to vše zvládli. Je zde však velké ALE. Ale co když ne? Přijetí dítěte by jej mohlo jen ohrozit a rozhodně by se nestalo přínosem ani pro žadatele, ani pro samotné dítě.

Pan V. se tedy s jeho ženou rozhodl na 1 rok svou žádost odložit. Poté mohou žádat znovu, aniž by museli znovu procházet zdlouhavým procesem plným administrativy.

Pan V. tedy nabádá všechny žadatele o náhradní rodinnou péči, aby své rozhodnutí pečlivě zvážili. V této situaci je nevhodné zbrklé jednání. Vše chce čas a rozvahu. Rovněž upozorňuje, že proces náhradní rodinné péče je skutečně zdlouhavý a jeho administrativní zátěž může žadatele mnohdy spíše odradit. Na závěr bych ráda zmínila větu pana V.

„V první řadě jde vždy o dítě, ne o rodiče....“

Závěr

Svou práci jsem psala, spíše než pro úzkou odbornou veřejnost, pro běžného občana, který třeba ani nepřemýšlí o tom, že by si vzal do péče dítě, ale který si chce třeba jen osvojit určité informace o procesu náhradní rodinné péče. Jak jsem ve své práci již zmiňovala, proces náhradní rodinné péče je opravdu složitou záležitostí, která se mnohdy odehrává i v rozmezí několika let. Ne vždy samozřejmě. I náhradní rodinná péče má však svá úskalí, jak pro děti, která v ní hrají hlavní roli, tak pro rodiče, kteří se ke kroku ujmout se cizího dítěte rozhodnou. Přála bych si, aby lidé toto rozhodnutí nebrali na lehkou váhu. I když systém náhradní rodinné péče umožňuje návrat dítěte zpět z nové rodiny do specializované instituce, vždy to v osudu dítěte zanechá velkou rýhu. Tato možnost by se neměla znevažovat tím, že se dítě lidé ujmou a pokud to nepůjde, vrátí ho jednoduše zpět. Mějme především na paměti, že dítě, které má za sebou opravdu těžkou minulost, nebude umět projevat své pocity. To neznamena, že je chladné či citově labilní. Jen to neumí projevit. Doposud dítě zažilo především negativní zážitky, nemělo důvod pozitivní emoce sdělovat. Je tedy žádoucí, aby na tuto skutečnost náhradní rodina neustále myslela.

Bohužel se může stát, že rodina, která to nepochopí, se může cítit zklamaná a dotčena tím, že jim dítě není dostatečně vděčné, mohou nabýt dojmu, že je u nich dítě nespokojené či že je nebude mít rádo. Dítě potřebuje čas. Spoustu času. V biologické rodině se dítě všemu učí téměř automaticky, prostě jen tím, že je s rodinou. Napodobuje jejich chování, je mu od malička projevovaná láska a cítí se v rodině v bezpečí. Dítě, které přichází do náhradní rodiny, však začíná od začátku. V dosavadní rodině se rozhodně nemohlo cítit bezpečně, nepociťovalo lásku. Všem se tedy musí naučit.

Ze statistických údajů, které jsem ve své práci uváděla, také vyplývá, že počet pěstounů stále stoupá. Stoupá tedy možnost, že mnohem více dětí pocítí důležitost správně fungující rodiny. Během psaní této práce mě také napadlo, že by se měl upravit

samotný proces výběru vhodného rodiče pro dítě. Proces je velmi zdlouhavý, obsahuje z větší části především administrativní úkony a žadatel je podrobován velmi citlivým testům. V zápětí mě však napadlo, co když bude tato úprava na úkor dětí? Co když se pak budou vybírat i méně vhodné žadatele, které dítěti nedokážou poskytnout to, co mají? Bohužel se však i v dnešním složitém procesu stává, že vybraní rodiče pochybí. Stává se bohužel i to, že z původně vhodných rodičů se stanou lidé, kteří už na tolik ublíženému dítěti dokážou jen ztížit další cestu životem. Těchto lidí je samozřejmě v nepoměru k těm, kteří se k náhradnímu rodičovství rozhodují v nejčistším úmyslu.

Na téma náhradní rodinné péče už bylo napsáno několik prací. Z toho důvodu jsem se svou prací snažila poněkud odlišit. Zaměřila jsem ji tedy na odlišná témata, než o kterých už se psalo mnohokrát. V potaz také беру skutečnost, že v této oblasti nepřijdu s žádnou inovací, s novým tématem či řešením dosud nevyřešených otázek. Jak jsem již zmínila, práce má spíše objasňující charakter. Často jsem si při psaní mé práce vzpomněla na billboard, který je vidět při cestě z Českých Budějovic do Veselí nad Lužnicí. Je na něm k vidění maminka, která utírá ústa svému malému synovi, který si jej zašpinil při lízání zmrzliny. Součástí tohoto obrázku je nápis: „Jsou věci, které zažijeme jen v rodině“. Jednoduchý a výstižný text. Vždy když si na něj ale vzpomenu, má pro mě mnohem hlubší význam. Nestačí si tuto větu jen přečíst, je potřeba zamyslet se nad ní v souvislosti s obrázkem. Nejde zde o to, že by vychovatelka v dětském domově nedokázala utřít ústa potřísněná zmrzlinou. Samotný význam je mnohem hlubší. Nemá smysl zde popisovat nějaké významy tohoto billboardu, který je samozřejmě součástí kampaně na podporu náhradní rodinné péče. Osobně však věřím, že každý, kdo tento billboard vidí, se nad zmiňovanou skutečností zamyslí a v každém z nás to vzbudí emoce.

Jsem ráda, že mi bylo umožněno zaměřit svou práci na toto téma. Sama jsem již ve věku, kdy mi rodičovství není cizí. Přeji si mít děti. Momentálně se však nacházím v takové situaci, kdy nemohu jednoznačně říci, zda bych se osobně rozhodla pro volbu náhradního rodičovství. Doposud jsem si myslela, že jsem ještě poměrně mladá a tak jsem nad touto otázkou ani nepřemýšlela. Během zpracovávání mé práce mi však došlo,

že zas tak mladá, abych si tuto otázku kladla, nejsem. Navíc žijeme v době, kdy je stále častějším problémem neplodnost párů. Mezi hlavní důvody této skutečnosti patří především stresové situace, nevhodný způsob stravování, kouření či pití alkoholu. Osobně si však myslím, že svou vinu na tomto stavu má i moderní technologie, která je již všude kolem nás. Stačí se podívat u vás doma. Jdete do koupelny a projdete kolem několika spotřebičů, sedíte v obývacím pokoji a z jednoho rohu vysílá televize, ve druhém je zapojené rádio, ve vedlejším pokoji je počítač, zapojená nabíječka na mobilní telefon apod. Bohužel všechny tyto věci, které nám samozřejmě usnadňují život, jsou neustále obklopené magnetickým polem a vyzařují elektromagnetické vlny. Terčem tohoto pole a těchto vysílaných vln jsme pak my sami. Nejsem odborníkem, ani o tomto tvrzení nemám žádné potvrzené studie. Několikrát jsem se však o tomto tvrzení dočetla v časopisech a já osobně s tímto názorem souhlasím. I zde platí nikdy neříkat nikdy. Vždy je lepší, pokud to situace dovoluje, být připraven na ty horší varianty a těmi lepšími se nechat už jen překvapit. Já osobně jsem vyrůstala, dovolím si říct, že stále vyrůstám v milující rodině. Vždy jsem věděla, kde je mé místo, že mě rodiče milují, ochraňují a že jsem pro ně tím nejcennějším. Je to úžasný pocit, vědět, že jste pro někoho tím nejlepším i přes to, že zrovna v ničem nevynikáte. Přála bych si, aby každé dítě zažilo tento pocit, aby vědělo, že je nejlepším právě proto, že je tím, kým je.

Seznam použitých zdrojů

Internetové zdroje:

- ADOPTCE.COM. *Základní pojmy* [online]. [Cit. dne 05. 03. 2014], [posl. aktualizace 2013]. Dostupné na <http://www.adoptce.com/informace/zakladni-pojmy/>
- Čí je dítě. *V pěstounské péči bylo v roce 2012 přes 7, 5 tisíce dětí* [online]. [Cit. dne 13. 02. 2014], [vloženo 2012]. Dostupné na <http://www.cijedite.cz/?nav=aktuality/ostatni/313-mpsv-v-pestounske-peci-by.html>
- INFORMAČNÍ PORTÁL PRO ORGÁNY SOCIÁLNĚ-PRÁVNÍ OCHRANY DĚTÍ. *Čí je dítě: Osvojení v novém občanském zákoníku* [online]. [Cit. dne 12. 01. 2014], [vloženo dne 07. 01. 2014]. Dostupné na <http://www.ospod.cz/volna-sekce-1/novinky/?pageshowing=2>
- MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *Dávky pěstounské péče* [online]. [Cit. dne 20. 12. 2013], [aktualizace 2013]. Dostupné na http://www.mpsv.cz/files/clanky/14866/davky_2013.pdf
- MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *Náhradní rodinná péče: Formy náhradní rodinné péče* [online]. [Cit dne 22. 11. 2013], [posl. aktualizace dne 21. 02. 2013]. Dostupné na <http://www.mpsv.cz/cs/14501>
- MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *Náhradní rodinná péče: Proces zprostředkování* [online]. [Cit. dne 05. 12. 2013]. Dostupné na <http://www.mpsv.cz/cs/14502>

- MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *Náhradní rodinná péče: Poručenství* [online]. [Cit. dne 22. 11. 2013],[posl. aktualizace dne 21. 02. 2013]. Dostupné na <http://www.mpsv.cz/cs/14501>
- NOVINKY.CZ. *Za týrání šestileté dívky dostali pěstouni dvouletou podmínku* [online]. [Cit. dne 29. 12. 2013], [vlož. dne 16. 1. 2012]. Dostupné na <http://www.novinky.cz/krimi/256348-za-tyrani-sestilete-divky-dostali-pestouni-dvouletou-podminku.html>
- Policie ČR. *Preventivní informace – šikana* [online]. [Cit. dne 25. 01. 2014], [vloženo 2010]. Dostupné na <http://www.policie.cz/clanek/preventivni-informace-sikana.aspx>
- PORTÁL MPSV. *Přídavek na děti* [online]. [Cit. dne 12. 02. 2014], [posl. akt. 2009]. Dostupné na https://portal.mpsv.cz/soc/ssp/obcane/prid_na_dite
- PORUČENSKÁ PÉČE. *Poručenská péče: Kdo může být poručíkem* [online]. [Cit. dne 22. 11. 2013]. Dostupné na http://www.fod.cz/stranky/adopce/nrp/por_pece.htm
- PORUČENSKÁ PÉČE. *Poručenská péče: Zrušení poručnictví* [online]. [Cit. dne 02. 12. 2013]. Dostupné na http://www.fod.cz/stranky/adopce/nrp/por_pece.htm
- PRÁVO NA DĚTSTVÍ. *Analýzy – Vývoj dětí v náhradní rodinné péči* [online]. [Cit. dne 21. 01. 2014]. Dostupné na <http://www.pravonadetstvi.cz/dokumenty/analyzy/?startPagingPosition=12>
- SLOVNÍK CIZÍCH SLOV. *Sociálně patologické jednání* [online]. [Cit. dne 25. 01. 2014]. Dostupné na <http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/socialne-patologicke-chovani>

- SLOVNÍK CIZÍCH SLOV. *Syndrom prázdného hnízda* [online]. [Cit. dne 02. 01. 2014], [vloženo 2005-2006]. Dostupné na <http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/syndrom-prazdneho-hnizda>
- SOCIÁLNÍ DÁVKY. *Sociální dávky – porodné 2014* [online]. [Cit. dne 12. 02. 2014], [posl. akt. 2014]. Dostupné na <http://socialni-davky-2013.eu/socialni-davky-porodne-2013/>
- SOCIÁLNÍ PORADNA. *Rodičovský příspěvek při osvojení, adopci, pěstounské péči* [online]. [Cit. dne 02. 01. 2014], [vloženo dne 31. 12. 2011]. Dostupné na <http://www.bezplatnapravniporadna.cz/online-zdarma/rodinne-pravo/podpora-davky- Duchody/10040-rodicovsky-prispevek-pri-osvojeni-adopci-pestounske-peci.htm>
- STŘEDISKO NÁHRADNÍ PÉČE. *Právní úprava náhradní rodinné péče* [online]. [Cit. dne 02. 01. 2014]. Dostupné na <http://www.google.cz/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=6&ved=0CFQQFjAF&url=http%3A%2F%2Fwww.sos-vesnicky.cz%2Fres%2Fdata%2F027%2F003184.ppt&ei=9gPHUqShD8fg4QSN-IFY&usq=AFQjCNGyDnagGtsgypNuifbg7HjLyDXC1g&bvm=bv.58187178,d.bGE>
- TÁZLAROVÁ, M. *K etickým problémům adopce* [online]. [Cit. dne 05. 02. 2014], [vytvořeno 2002]. Dostupné na <http://www.teologicketexty.cz/casopis/2002-4/K-etickym-problemum-adopce.html?co=adopce>
- TYDEN.CZ. *Pěstouni Rosnerovi jdou za týrání dětí k soudu* [online]. [Cit. dne 02. 01. 2014], [vlož. dne 26. 01. 2009]. Dostupné na http://www.tyden.cz/rubriky/domaci/pestouni-rosnerovi-jdou-za-tyrani-deti-k-soudu_102310.html#.UsWpJ7RgjQw.

Literární zdroje:

- ANZENBACHER, A. Úvod do etiky. Praha: Zvon, 1994. ISBN 80-7113-111-3
- BAJER, P. Cesty k pravému rodičovství. *Sociální práce/Sociální práca 2* (2013), s. 2-7.
- BOŤOVÁ, A. a kol. Náhradní rodinná péče a transformace systému péče o ohrožené děti v ČR. Brno: TRIADA, 2008. ISBN 978-80-254-3353-9.
- JANKOVSKÝ, J. *Etika pro pomáhající profese*. Praha: TRITON, 2003. ISBN 80-7254-329-6.
- JINEK, J. - KRÍŠŤAN, A. Etická teorie a její aplikace – problém pro sociální práci. *Sociální práce/Sociální práca 2* (2011), s. 125-131.
- KONEČNÁ, H. a kol. *Monitoring příprav na náhradní rodinnou péči v ČR*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2010. ISBN 978-80-87455-00-5.
- KOVAŘÍK, J. a kol. *Náhradní rodinná péče v praxi*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-957-7.
- MATĚJČEK, Z. a kol. *Náhradní rodinná péče*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-304-8.
- MATOUŠEK, O. *Encyklopedie sociální práce*. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0366-7
- MAUER, M. Princip autonomie. In VÁCHA, M. - KÖNIGOVÁ, R. - MAUER, M. *Základy moderní lékařské etiky*. Praha: Portál, 2012, s. 99-130. ISBN 978-80-7367-780-0
- MUNZAROVÁ, M. *Důstojnost člověka a lékařská etika*. Časopis lékařů českých 150 (2011), s. 499-501.

- NECKÁŘ, P. *Adopce a pěstounská péče*. Statutární město Hradec Králové, 2009. ISBN 978-80-904264-4-3.
- NOVOTNÁ, V., PRŮŠOVÁ, L. *K vybraným otázkám osvojování dětí*. Praha: LINDE, 2004. ISBN 80-86131-56-4
- ONDOK, J. P. *Bioetika, biotechnologie a biomedicína*. Praha: Triton, 2005. ISBN: 80-7254-486-1
- ROTTER, H. *Důstojnost lidského života*. Praha: Vyšehrad, 1999. ISBN 80-7021-302-7.
- SVOBODOVÁ, H. Důstojnost. In HEŘMANOVÁ, J. A kol. *Etika v ošetrovatelské praxi*. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-3469-9
- STŘEDISKO NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE OS. *Zvykáme si jeden na druhého aneb nová náhradní rodina v procesu adaptace*. Praha: ETORA Solutions s. r. o., 2012. ISBN 978-80-87455-12-8.
- ŠABACKÁ, L. *Etický pohled na interrupci a její legalizaci*. České Budějovice: JU Jihočeská univerzita, 2012.
- ŠKOVIERA, A. *Dilemata náhradní výchovy*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-318-5.
- ŠRAJER, J. Lidská důstojnost a sociální práce. *Sociální práce/Sociálna práca 2* (2006), s. 109-113.
- THOMPSON, M. *Přehled etiky*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-806-6.

- VÁCHA, M. Čtyři principy lékařské etiky. In VÁCHA, M. - KÖNIGOVÁ, R. - MAUER, M. *Základy moderní lékařské etiky*. Praha: Portál, 2012, s. 55-61. ISBN: 978-80-7367-780-0
- VÁGNEROVÁ, M. *Psychický vývoj dítěte v náhradní rodinné péči*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2012. ISBN 978-80-87455-14-2.
- ZEZULOVÁ, D. *Pěstounská péče a adopce*. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0065-9.

Ostatní zdroje:

- ADOPTION.COM. *Foster Parenting* [online]. [Cit. dne 25. 12. 2013]. Dostupné na <http://www.fosterparenting.com/>
- ADOPTION.COM. *Ethical Issues* [online]. [Cit. dne 03. 01. 2014], [vloženo 2000]. Dostupné na <http://encyclopedia.adoption.com/entry/ethical-issues/127/1.html>
- BEAUCHAMP, T. L. - CHILDRESS, J. F. *Principles of Biomedical Ethics*. Oxford University Press, 2001.
- BRUSKAS, D. Children in Foster Care: A Vulnerable Population at Risk. *Journal of Child and Adolescent Psychiatric Nursing* 2 (2008), s. 72 -77.
- CHILD WELFARE INFORMATION GATEWAY. *Ethical Issues in Adoption. Specific Issues Related to Types of Adoptio* [online]. [Cit. dne 02. 01. 2014]. Dostupné na https://www.childwelfare.gov/adoption/adopt_ethics/types/
- KIDS HEALTH. *Foster families* [online]. [Cit. dne 03. 01. 2014]. Dostupné na http://kidshealth.org/kid/feeling/home_family/foster_families.html

- KOOLS, S. M. *Adolescent Identity Development in Foster Care* [online]. [Cit. dne 10. 12. 2013], [posl. aktualizace 2013]. Dostupné na <http://www.questia.com/library/journal/1P3-13331568/adolescent-identity-development-in-foster-care>
- MINTY, B. - BRAY, S. Allegations against foster carers: An in-depth study. *Child Abuse Review* 5 (2001), s. 336–350.
- RAFFERTY, P. *The dangers of foster care* [online]. [Cit. dne 19. 1. 2014], [vloženo dne 24. 4. 2008]. Dostupné na <http://ezinearticles.com/?The-Dangers-of-Foster-Care&id=1131983>
- STŘEDISKO NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE. *Základní informace o náhradní rodinné péči* [CD-Rom]. [Cit. dne 05. 12. 2013]. Praha: SIRIUS, 2011. ISBN 978-80-87455-01-2.
- STŘEDISKO NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE. *Základní informace o osvojení* [CD-ROM]. [Cit. dne 05. 12. 2013]. Praha: SIRIUS, 2011. ISBN 978-80-87455-02-9.
- STŘEDISKO NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE. *Základní informace o pěstounské péči a poručnictví* [CD-ROM]. [Cit. dne 07. 12. 2013]. Praha: SIRIUS, 2011. ISBN 978-80-87455-03-6.
- WIKIHOW. How to become a foster parent [online]. [Cit. dne 03. 01. 2014]. Dostupné na <http://www.wikihow.com/Become-a-Foster-Parent>

Seznam příloh

Příloha č. I Pěstounská péče od A do Z

Příloha č. II Desatero náhradní rodinné péče

Příloha č. I

Pěstounská péče od A do Z

A jako argument, agrese, ADAPTACE

Adaptace na všechno, co přijímáme spolu s novým dítětem. Adaptace je důležitá pro všechny členy rodiny a je důležité se na ni dostatečně připravit. Dítěti lze situaci alespoň částečně usnadnit tím, že ho seznámíme s pravidly, kterými se rodina řídí, které jsou považovány za samozřejmost. Mějte na paměti, že pro dítě je nyní vše nové. Je zde však ještě mnohem těžší úkol, než adaptace prostředí a to adaptace mezi lidmi. Naučit se mít rád, naslouchat, odpouštět či respektu je totiž mnohem složitější, než dodržovat normy daného prostředí. Je za potřebí trpělivosti a být mezi lidmi, se kterými se máme rádi.

B jako bezpečí, bída, BUDOUCNOST

Život mimo dětský domov umožňuje plánovat budoucnost s osobami, se kterými dítě pojí hluboký citový vztah. Zásadní odlišnost spočívá v opravdovém, dobrovolném a neustálém zájmu a lásce pečující osoby, která dítěti umožňuje sdílet soukromí i společnou budoucnost. To vše umožňuje právě rodina. Nejistota o tom, co bude v budoucnu, je jedním z předpokladů nežádoucího chování.

C jako cit, cíl, CESTA

Rozhodnutím přijmout dítě do náhradní rodinné péče se člověk vydává na cestu, která vede do neznáma. Je důležité mít na vědomí, že tato cesta nemusí být přehledná, rovná ani doprovázená sluncem. Mnohdy bude potřeba přijmout na této cestě někoho, kdo nás nasměruje správným směrem. Nikdy však nescházejte z cesty jen proto, že se zdá hrbolatější, než jakou jste si ji představovali.

D jako dobrodružství, deprivace, domov, DUVĚRA

Je třeba si uvědomit, že pravda může bolet. Bolet však může ještě více, pokud se ji dítě dozví od jiných než od těch, které má rádo a kterým důvěřuje. Každá informace, i ta zraňující, se dítěti může podat citlivým způsobem. Mnohdy jde o opravdu těžký úkol, zejména pak emočně, jelikož i rodiče mají své limity. Je tedy dobré s dítětem mluvit také o vlastních problémech, nechat ho vcítit se do naší situace, aby pochopilo, že je součástí vaší důvěry.

E jako energie, empatie, EMOCE

Emoce jsou součástí schopnosti vytvářet vztahy mezi lidmi. Většina dětí nechce, mnohdy ani neumí, své emoce vyjadřovat. To však neznamená, že emoce neprožívá. Potlačováním emocí dochází k nárůstu vnitřního napětí, což se pak může projevit na zdravotním či psychickém stavu dítěte.

F jako férové jednání, fantazie, FAKT

Některé věci je potřeba přijmout takové, jaké jsou. Jsou to fakta, která nelze změnit. Pokud budeme před skutečností přivírat oči, budeme klamat jen sami sebe. Pokud tedy existují věci, které nelze změnit, je potřeba změnit náš přístup k nim. Některé věci půjdou lépe, pokud je přijmeme, než když s nimi budeme bojovat.

G jako grimasy, GENY

Každý člověk na světě má určitou genetickou výbavu. Je jedinečná a nezměnitelná. S touto výbavou však přijímáme i dítě. Nese si s sebou výbavu, která je ovlivněna lidmi, které vůbec neznáme, o kterých jsme mnohdy neslyšeli nic dobrého. Jak jsem již řekla, geny změnit nelze. Je tu však ještě velmi důležité místo, které by měla zaplnit výchova.

H jako humor, hygiena, handicap, HRANICE

Děti potřebují hranice, díky kterým získá pocit jistoty a bezpečí. Pokud nejsou hranice nastaveny, dítě se stále snaží zmapovat svou situaci a stává se tak nejistým. Mějme na vědomí, že po příchodu do rodiny bude dítě propustnost těchto hranic testovat. Pokud jednou polevíme, už nikdy tuto hranici nedostaneme zpět.

CH jako chudoba, chloubka, choroba, CHYBY

Chybovat je lidské. Ať ze strany naší či dětí. Chybování se nevyhne nikomu z nás. Z chyb je však potřeba vyvodit ponaučení. Když dítě ví, že chybují i dospělí, snadněji se vyrovnávají se svými chybami. Je také velmi důležité naučit děti odpouštět. Tato dovednost je jim pak velmi nápomocná v jejich budoucím životě.

I jako intenzita, inspirace, IDENTITA

Dítě, které je vychovááno s láskou, má mnohem větší šanci přijmout svou identitu. Dítě musí pochopit, že jste ho přijali do své široké rodiny, ale že jako každý z nás, i on má někde své kořeny, bez kterých by nebyl. Pomozte dítěti najít ten správný pohled na sebe sama, aby získalo zdravou identitu.

J jako jídlo, jedinečnost, JMÉNO

Není možné, aby dítě zůstalo bezejmenné. Jméno má pro každého z nás důležitý identifikační význam. U dětí, které přicházejí do osvojení, dochází velmi často ke změně obou jmen. Křestního i příjmení. Tato skutečnost je v současnosti velmi diskutabilní. U pěstounů je tomu jinak. Jména dítěti zůstávají po biologických rodičích. Pokud mezi dítětem a původní rodinou zůstávají zachovány dobré vztahy, je na místě ponechat dítěti jeho původní jméno.

K jako konec, křižovatka, komunikace, KRIZE

Krize se vyskytují v životě každého z nás. Nelze kvůli nim vše ostatní vzdát. Lidská psychika je velmi křehká věc. Jak u dospělé osoby, tak u dítěte. Někdy je velmi důležité umět se zastavit a poohlédnout se za naším dosavadním životem.

L jako láska, lež, limity, LEGRACE

Smích a smysl pro humor nám mnohdy pomáhá zvládat věci lépe. Obzvláště děti potřebují prožívat radost, legraci, mít se čemu smát. Děti se mnohem raději zapojí do činností, které jsou spojeny s možností být veselejší, jelikož toho smutného už si prožily víc než dost.

M jako možnost, minulost, maminka, MOTIVACE

Motivace, která vede člověka k přijetí dítěte do své rodiny, není podstatná, pokud se jedná o poctivé rozhodnutí. Samotná motivace nemá absolutně žádný vliv na samotné rodičovství. Bezdětní lidé přeci nejsou lepšími rodiči, než ti, kteří se pro náhradní rodinnou péči rozhodli například z vlastní zkušenosti.

N jako neupřímnost, nemoc, NÁSILÍ

Násilí a agrese se může objevit jak u dětí, tak rodičů. Mnoho dětí z dysfunkčních rodin má s násilím bezprostřední zkušenost. Některé děti jsou na špatné zacházení natolik zvyklé, že ničemu jinému nerozumějí. Je důležité dát dítěti čas. Někdy je však potřeba požádat o pomoc odborníky. Nikdy však na agresi ze strany dětí neodpovídejme fyzickými tresty. Tím se v dítěti jen utvrdí myšlenka, že násilí je běžná forma komunikace.

O jako obtíže, omezení, osud, OSOBNOST

Každé dítě je jedinečná osobnost. Mnohdy nám bližší poznání jeho osobnosti pomůže pochopit jeho prožívání, jeho problémové chování. Tato osobnost však potřebuje někoho, kdo jej bude objevovat a dotvářet. Podporujte v dítěti jeho osobnost a pomozte mu tak, aby v životě uspělo.

P jak pochopení, pravidla, puberta, PŘIJETÍ

Je velmi důležité trávit čas společně. Společnost lidí, které dítě milují, mu umožní cítit se přijaté. Naučte dítě, že zážitky a informace každého člena rodiny, jsou důležité pro všechny. Dítě se nesmí cítit ostrčeně. Jeho vnímání je však mnohdy citlivější, než vnímání ostatních členů rodiny. Nezapomeňte, že přijetí dítěte znamená přijmout i jeho nedostatky i jeho původ.

R jako respekt, riziko, rivalita, RODINA

Rodinu netvoří jen rodiče a děti. Velmi důležitou část tvoří v životě dítěte i vztahy se širokou rodinou. Díky té pak lépe chápe pojmy jako pospolitost, tolerance či sdílení. Každý citový vztah, který je dítěti umožněn prožívat, obohatí nejen jeho, ale i další členy rodiny.

S jako sdílení, smutek, stres, snaha, SOUROZENCI

Pokud v rodině vyrůstá více dětí, vytvářejí se mezi nimi určité vztahy. Děti mezi sebou potřebují mít vyjasněné pozice, může zde vznikat i rivalita. Rodiče by měli všem dětem pomoci pochopit současnou situaci a ulehčit jim vyjasnění jejich pozic v rodině. Na tyto věci je třeba myslet ještě před samotným přijetím dítěte do rodiny.

T jako trauma, tolerance, teritorium, TRPĚLIVOST

Napravování všeho zlého, co dítě doposud zažilo, vyžaduje spoustu času a energie. Ne vždy se však podaří dosáhnout takového cíle, který bychom si přáli. Je velmi důležité respektovat vývojové tempo dítěte. Přijaté děti dospívají později a po celou dobu potřebují velkou míru pochopení a trpělivosti.

U jako úspěch, úmysl, učení, ÚNAVA

Výchova každého dítěte je náročná a složitá a i v tomto procesu se dostavuje únava. Málokterá profese vyžaduje takovou pozornost, jako právě profese pěstouna. Každý pěstoun potřebuje chvíli odpočinku, aby načerpal energii a mohl být dobrým rodičem. Nezapomínejte, že vyčerpaný člověk snáze podléhá nejrůznějším onemocněním.

V jako víra, volba, výchova, VZPOMÍNKY

Vzpomínky má každý z nás. Je to nedotknutelná věc, kterou nám nikdo nevezme. I v případě, že přijde chvíle, kdy vás vaše dítě bude muset opustit, odnese si s sebou společné vzpomínky, na všechno hezké, co s vámi prožilo. Dopřejte dítěti příjemné vzpomínky, které mu v horších obdobích života pomohou vše překonat.

X jako „neznámá“

Nikdy nemůžeme přesně vědět, co si dítě myslí, co prožívá. Ne vždy totiž dítě své pocity projevuje. Nespěchejte, dejte mu čas. Až bude vhodný čas, přijde samo.

Z jako změna, závislost, zájem, ZÁJEM

Pro dítě je obzvláště důležité, aby o něj měl někdo zájem. Každý člověk, o to více dítě, má potřebu cítit, že je pro někoho pozitivním zájmem, že ho má někdo rád. Dávejte mu

proto svůj zájem neustále najevo. Umožněte mu však, aby samo mohlo projevovat své zájmy. Utvrzujte ho, v čem je dobré. Posílí to vztahy v rodině i jeho sebehodnocení.⁹¹

---

⁹¹ ZEZULOVÁ, D. *Pěstounská péče a adopce*, s. 185-195.

Příloha č. II

Desatero pro náhradní rodinnou péči

1. Nebojme se přijmout své „náhradní“ rodičovství za své.
2. Nebojme se o lásku dítěte. Vzájemný vztah se vytváří dennodenním kontaktem.
3. Nebojme se pracovat na sobě samých. Porozumění je prvním předpokladem účinné péče a pomoci. Nebojme se učit celý život i od našich dětí.
4. Zatajená pravda je v mezilidských vztazích nebezpečná. Nový svazek pojistí jen pravda.
5. Dítě má o sobě vědět víc, než vědí ostatní. Nemělo by být zaskočeno nečekanými informacemi o svém původu a historii.
6. Nestačí sdělovat, je třeba sdílet. Nečekejme, až se dítě začne samo vyptávat, ale začněme při vhodné příležitosti sami.
7. Dítě sice není z nás, není z „naší krve“, ale je naše. Bezpodmínečné přijetí je nezbytnou podmínkou dobrého rodičovství.
8. Počítejme raději s tím horším a tím lepším se nechávejme překvapit. Nemějme přepjatá očekávání a nepřiměřené požadavky.
9. O vlastních, biologických rodičích jen v dobrém. Nesuďme a neodsuzujme.
10. Neizolujme dítě v kruhu nejužší rodiny. Otevřená rodina je nejlepším učitelem nejen v mezilidských vztazích.⁹²

---

⁹² Srov. KOVAŘÍK, J. a kol. *Náhradní rodinná péče v praxi*. Praha: Portál, 2004, s. 61.

Abstrakt

ŠABACKÁ, L. *Náhradní rodinná péče – etický pohled na volbu života.* České Budějovice 2014. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra etiky, psychologie a charitativní práce. Vedoucí práce Mgr. Martina Pavelková.

Klíčová slova: náhradní rodinná péče, legislativa, sociální a legální ochrana dětí, sociální práce, lidská důstojnost, svoboda, autonomie, svědomí, etická dilemata

Ve své práci se zabývám tématem náhradní rodinné péče, která se v současné době stává stále naléhavějším tématem. Cílem je přiblížit problematiku náhradní rodinné péče široké veřejnosti v České Republice. Teoretická část rozebírá různé formy náhradní rodinné péče a jejich charakteristiku. Je popsán průběh zprostředkování osvojení a pěstounské péče, spolu s motivací a očekáváním žadatelů. Nedílnou součástí náhradní rodinné péče je také problematika přijetí dítěte jiného etnika a vliv biologické rodiny dítěte na výchovu u náhradních rodičů. Jsou také vysvětleny etické principy, které hrají důležitou roli v řešení etických problémů a dilemat spojených s náhradní rodinnou péčí.

Abstract

ŠABACKÁ, L. *Substitute family care – ethical view of life choice.*

Keywords: substitute care, legislation, social and legal protection of children, social work, ethics, human dignity, freedom, autonomy, conscience, ethical dilemmas

This thesis deals with the theme of substitute family care, which is currently topical. The aim of my thesis is to look and bring into the problems of substitute family care in the Czech Republic. The theoretical part is focused on the forms of substitute family care and their characteristics. There is described a mediation of adoption and foster care, where inherently belongs a motivation of applicants. An integral part of substitute family care is also the issue of adoption child from different ethnicity and influence of biological family on upbringing by his substitute parents. There are also explained ethical principles which play an important role in solution of ethical problems and dilemmas in substitute family care.

